



Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Modstandskampen 1940 - 45

3 · September 2007

Gestapofanger
Krigssejlere
Modstandsfolk

LANDSFORENINGEN
ERHVERVSHÆMMEDE
FRA FRIHEDSKAMPEN

HORSERØD
FRØSLEV
DACHAU
HANNOVER-STÖCKEN
NEUENGAMME
SACHSENHAUSEN
STUTTHOF
BUCHENWALD
THERESIENSTADT
RAVENSBRÜCK

Modstand - vist nytter det...

Modstandskampen 1940 - 45

Gestapofanger Krigssejlere Modstandsfolk

Landsforeningen Erhvervshæmmede fra Frihedskampen

Formand: Alfred Andersen, Bregnevej 7, 5220 Odense SØ, tlf. 66 11 58 69.

Næstformand: Mogens Henrik Nielsen, Nystedvej 14, 4000 Roskilde, tlf. 46 75 77 13.

Sekretær: Kaj Christensen, Bernadotteparken 65, 4000 Roskilde, tlf. 38 19 68 06.

Kasserer: Birthe Fuglsang, Strandbakkevej 28, 8250 Egå, tlf. 86 22 40 46.

Elsebeth Amdrup Larsen, Rugmarken 61, 3060 Espergærde

Modstandskampens Bladudvalg

Formand: Alfred Andersen, Bregnevej 7, 5220 Odense SØ, tlf. 66 11 58 69.

Udvalg: Peter Eigenbroth, Anne Magrethe Olsen, Kaj Christensen.

Indlæg dækker ikke nødvendigvis foreningens eller redaktionens synspunkter.

(Eftertryk tilladt mod kildeangivelse)

Redaktion

Peter Eigenbroth, *Ansv. redaktør*

Østergade 35, Postboks 56, 9690 Fjerritslev, Tlf. 98 21 22 00 Fax 98 21 24 31

Mail: peter@fjerritslev-tryk.dk

Abonnement, bladregnskab og annoncer

Anne M. Olsen, Ternevej 39, Snestrup, 5210 Odense NV, Tlf. 66 16 56 30

Tryk

Fjerritslev Tryk A/S

Pris

200 kr. Udenlandske abonnenter 250 kr.

Næste nummer

er planlagt til december 2007. Deadline herfor er 15. november.

Kammeraternes Hjælpefond

Selvejende institution, stiftet 1945

Forretningsudvalg:

Formand: Anna-Lise Clausen, Præstefælledvej 67, 2770 Kastrup. Tlf. 32 51 50 13

Næstformand: Martin Frøland, Ellemosevej 107, 2900 Hellerup, tlf 39 68 11 525

Sekretær: Aase Beck Eigenbroth, John F. Kennedys Plads 4, 9000 Aalborg. Tlf. 98 12 32 31.

Kasserer: Poul Brandt, Engbovej 104, 2610 Rødovre. Tlf. 36 41 33 24.

Giro: 1000 780

Vennekredsens Rekreatjonsfond

Grundlaget for Rekreatjonsfonden er: Salg af frimærker med overpris i 1985 til fordel for Frihedskampens Ofre samt Tipsmidler og andre Fonde i årenes løb. Fondens midler vil kunne søges af alle danske statsborgere, der er – eller vil kunne – anerkendes i henhold til lov om erstatning til besættelsestidens ofre – paragraf 1.a.

Ansøgningsskema vil blive fremsendt ved henvendelse til kasserer Cornelius Olsen, Gammelgårds Alle 111, 2665 Vallensbæk Strand, tlf. 43 54 78 36

Et vellykket landsmøde

Som I kan læse inde i bladet, har Sammenslutningen netop afviklet sit landsmøde i Roskilde.

Foreningen af Erhvervshæmmede fra Frihedskampen er en paraplyorganisation for flere fangeforeninger, til varetagelse af medlemmernes interesser. Selv om nogle af afdelingerne må ophøre, fortsætter Landsforeningen, så længe der endnu er behov for det.

Men på grund af alderen blandt vore medlemmer bliver det vanskeligere at få nogen til at påtage sig bestyrelsesarbejdet. Vi oplevede det på landsmødet, hvor ingen meldte sig som vært til det næste landsmøde, så dette var måske det sidste...

Medlemmer i de afdelinger, hvor det ikke er muligt at få valgt en ledelse og som derfor må lukke, kan fortsat støtte Foreningen og blive landsmedlemmer.

Bladet Modstandskampen 1940-45, som har godt 600 abonnenter, skal vi bestræbe os på fortsætter. Her var der en appel til deltagerne om at levere stof, da det er dem, der ved selvsyn har oplevet Besættelsen.

Alfred Andersen

Det var en god oplevelse for mig som nytiltrådt redaktør af "Modstandskampen 1940-45" at deltage i landsmødet og møde nogle af foreningens medlemmer.

Et af emnerne i formandens beretning var bladets fremtid. Alfred Andersen var ikke så bekymret for bladets økonomi, men snarere, om det vil være muligt fortsat at bringe relevante artikler i bladet – det er vel ingen hemmelighed, at foreningens medlemmer bliver stadigt ældre, og da meget af bladets indhold fremsendes af medlemmerne, må det naturligt svinde ind i antallet af artikler...

I første omgang lader der dog ikke til at være problemer, for vi fremsender hermed et blad på hele 24 sider med referater fra relevante sammenkomster og udflugter. Endvidere fortsætter vi serien med Horserødlejrens rolle under Besættelsen, og der er tankevækkende erindringer fra både en kz-fange og en krigssejler.

Vi kan derfor ønske god læselyst, men skal selvfølgelig samtidig opfordre til, at bladets læsere fortsat vil sende stof til bladets kommende numre.

Peter Eigenbroth

Tur til Midtjylland

2-dages tur Århus, Skæring Hede, Randers og Hvidsten

den 9. og 10. juni 2007

Efter opsamling i Christiansfeld og Fredericia kørte vi til Vester Kirkegård i Århus, hvor Kaj lagde en buket blomster ved Mindelunden for de der ikke kom hjem.



Vester kirkegård Århus

Herefter kørte vi til Brabrand Kirkegård for at mindes Alf Tolboe Jensen, der døde i ensomhed d. 29. december 1943, hvor han kl. 8.00 blev henrettet i kasernegården, der var på Vestre Alles Kaserne i Århus. Også denne gang var det den tyske, dansktalende tolk, der overbragte budskabet om, at benådningensansøgningen var afslået, og at dødsdommen skulle fuldbyrdes næste morgen.



Alf Tolboe Jensens mindesten

Alf Tolboe Jensen fik lov til at skrive et brev til sine forældre, tale med den tyske feltpræst og fik den sidste nadver. Som et sidste ønske ønskede Alf Tolboe Jensen at tale med næstkommanderende ved Gestapo, idet denne tidligere havde sagt til ham, at i hans tilfælde

kunne der ikke blive tale om dødsstraf, på grund af hans nationale og mandfolkeagtige optræden under hele sagens optrævelse, samt at han ville gøre alt hvad han kunne, for at få dommen ændret til livsvarigt tugthus. Da Gestapo-manden ankom til arresten, var han meget oprevet og vred over, at Alf Tolboe Jensen ikke var blevet benådet, og at benådningensansøgningen var blevet afslået, uden at han havde fået det at vide.

Efter samtalen med Gestapo-manden blev Alf Tolboe Jensen ført i personvogn fra arresten over på Vestre Alles Kaserne af to tyske feltgendarmere. Efter ankomsten til kaserne blev han straks bundet to gange om livet til en pæl, der var opstillet under et halvtag i kasernegården. Den tyske feltpræst talte igen med ham nogle minutter, og straks herefter døde Alf Tolboe Jensen kl. 8.02. Denne gang bestod pelotonen af en officer og 20 soldater.

Alf Tolboe Jensen blev kørt til det militære skydeterræn ved Oksbøl, hvor han i hemmelighed blev begravet i Husby Klit samme sted som hans kammerater, der blev henrettet den 2. december 1943. Efter krigen blev også han gravet op og ført til Brabrand Kirkegård og genbegravet.



Mindesten på Skæring Hede

Efter mindetalen lagde Major C.C. Nielsen en buket på graven. Efter en god frokost på Årslev Kro kørte vi ud til Skæring Hede, hvor militæret havde skydeterræn den gang, for at lægge en

buket blomster ved mindestenen, hvor 5 af C.C. Niensens kammerater blev skudt. Herefter blev de henrettede lagt i hvide kister nummereret 1-5 og kørt til det militære skydeterræn ved Oksbøl, hvor de i hemmelighed blev begravet i Husby Klit, men efter krigen blev også de genbegravet i deres hjembyer.



Mindelunden Ndr. Kirkegård Randers

Efter besøget i Århus kørte vi så til Randers. Vi besøgte først Monumentet på Skovbakken, hvor Axel Sørensen holdt en mindetale over de modstandsfolk, der faldt i Randers. Her lagde Axel Sørensen en buket blomster. Vi fortsatte til Nordre Kirkegård for at lægge en buket blomster ved Mindelunden for de, der ikke vendte hjem efter krigen. Vi kørte så til Hotel Kronjylland for at overnatte der.



Mindestenen for Hvidsten-gruppen

Efter en dejlig aften og nattesøvn samt morgenmad fortsatte vi så til nedkastningstedet for Hvidsten-gruppen. Efter at have set det man kunne se, kørte vi til Mindestenen, hvor der blev lagt en buket blomster. Efterfølgende var vi på Hvidsten Kro, hvor vi fik en god middag, og så gik turen hjemad efter en god og dejlig tur, som vi deltagere siger tak for.

H.J. Dahlhuus

Landsmøde 2007

Landsforeningen af Erhvervshæmmede fra Frihedskampen afholdte sit ordinære landsmøde den 22. august på Octavia konferencecenter i Roskilde.

Dagen begyndte med en dejlig frokost, og kl. 13.30 startede landsmødet med deltagelse af 28 delegerede og en del gæster.

De delegerede var for landsforeningens formand Alfred Andersen, Mogens Henrik Nielsen, Kaj Christensen, Birthe Fuglsang og Elsebeth Amdrup Larsen. Fra Omegnsafd. deltog Skov Jørgensen, Bent Nielsen, Henrik Skjoldbøl, Harry Schrøder og Frode Hansen. Fra Sydøstjysk afd. var mødt Kaj Ejlertsen, Herluf Pedersen, Robert Jensen, Hans Jørgen Dahlhus og Birgit Lund. Syd-fyns afd. var repræsenteret ved Grethe Damgaard Jørgensen og Mogens Sand, og fra Odense afd. mødte Henry Jensen, Anna Margrete Olsen, Birte og Aksel Jensen samt R. Jørgensen. Endelig var Sjællands afd. repræsenteret ved Erik Tanne, Else Lizier, Nimi Frydendahl, Minna Dahl og Else Drejer.

Formand Alfred Andersen bød velkommen og bad indledningsvis om et minuts stilhed for de kammerater, der siden sidste landsmøde er bortgået.

Else Drejer blev valgt til dirigent, og efter at have gennemgået dagsordenen gav hun ordet til landsformanden for beretning, idet punkt 2 og 5 blev slået sammen for at omfatte 4. Maj Huset på Anholt.

Alfred Andersen fortalte, at der havde været ganske mange problemer omkring køb af både huset og grunden, men at de nu er løst tilfredsstillende. Det har været nødvendigt med et par vedtægtsændringer undervejs, bl.a. for at leve op til krav fra Skov- og Naturstyrelsen.

Formanden kom også ind på bladet Modstandskampen 1940-45 og udtrykte betænkning ved, om bladet kan fortsætte. Bladets indhold skal være alsidigt og oplysende, og det er spørgsmålet, om vi kan blive ved med at skaffe stof. Alfred Andersen opfordrede til, at man indsender stof til bladet.

Birthe Fuglsang supplerede beretningen med nyt om 4. Maj Huset. Tipsmidlerne har givet et tilskud på 50.000 kr., og Alex Binneballes Fond har ydet 10.000 kr. til huset. I årets løb er vinduerne blevet fornyet, lige som meget andet også er istandsat. Der har været en



Aftenens festtaler, Erik Haunstrup Clemmensen.

god udlejning af huset i sommerhalvåret til medlemmer og familier.

Birthe Fuglsang fik ordet igen, da hun som kasserer fremlagde regnskabet. Det blev enstemmigt godkendt.

Der var genvalg til hele bestyrelsen, og som suppleanter blev Kaj Ejlertsen og Else Drejer nyvalgt. Ligeledes blev foreningens to revisorer genvalgt.

Placeringen af næste landsmøde blev diskuteret, men da ingen afdeling meldte sig som arrangør, blev det overladt til bestyrelsen at fastsætte tid og sted.

Den foreslåede vedtægtsændring, som medfører at fremtidige vedtægtsændringer skal godkendes af Skov- og Naturstyrelsen, blev vedtaget.

Under punktet Eventuelt fremførte Kaj Christensen nogle tanker om fremtiden, når foreningerne efterhånden nedlægges, og han bad de delegerede tænke over, om der ikke bør skabes en paraplyorganisation for modstandsfolk, krigssejlere og KZ-fanger.

Derefter kunne dirigenten takke for god ro og orden og afslutte landsmødet.



Hygge under festmiddagen. Til venstre ses Mogens Henrik Nielsen og fru Hanne, og til højre Anna og Harry Henriksen, Erik Haunstrup Clemmensen og Else Drejer.

Festmiddag

Om aftenen samledes 59 mennesker i fineste skrud til en flot festmiddag. Den blev indledt med velkomstdrink og gaver til alle deltagere, før deltagerne kunne samles om de smukt dækkede borde i de rigtige farver – og med bordkort ligeledes i farverne rød, hvid og blå.

Under den dejlige tre retters menu blev der sunget nogle fællessange, og der var festtale ved Erik Haunstrup Clemmensen. Han sagde bl.a.: "Lær af fortiden, lev i nutiden, tænk på fremtiden. Det er vigtigt, at vi, der har oplevet besættelsen, gør hvad vi kan for at modvirke den brutalitet og ondskab, som vi oplevede i rigt mål fra 1940 til 45. Vi ser, at noget af det samme sker rundt om i verden, og også herhjemme, som f.eks. i Kolding i sidste uge. Så vi kan igen konstatere, at det sidste fjols ikke er død endnu".

Endvidere omtalte E.H.C. Hvidstengruppen og Chr. Ulrik Hansen, og han sluttede med ordene: "Vi skal – vi er forpligtet til – at arbejde hen over grænserne mod al ondskab!" Ord, som vi efterfølgende tænkte over.

Efter middagen underholdt "Sol & Claus" med tre kvarters visesang. Vi levede os helt tilbage til tiden før Besættelsen. Der blev sunget PH-viser, tekster af EPE, Edward Taube, Piet



Visesanger SOL i fuld mundering.



Snakken gik ivrigt ved frokostbordet.

Hein og mange flere. Et stort indtryk gjorde sangen, der blev udødeliggjort af Lulu Ziegler: "Den sidste turist i Europa".

Det blev en lang og god dag, og da det blev tid for natmad, var der ikke mange tilbage – de fleste var gået i seng. Tilbage sad vi, der havde stået for arrangementet – trætte, men glade.

Tak her til personalet for en høflig og god betjening og ikke mindst til følgende sponsorer, som var med til at sikre et landsmøde, som vi kan mindes med glæde. Tak til

Veluxfonden
Alex Binneballes Fond
FOA
Roskilde Kommune
Bernadottegårdens Beboerfond
Landsforeningen

Kaj Christensen



Sjællands-afdelingens formand, Mogens Henrik Nielsen.

Bliv støttemedlem

4. Maj Huset på Anholt har siden 1973 været udlejet til foreningens medlemmer og deres familier, og mange har i tidens løb benyttet huset og nydt godt af den skønne natur. Huset er blevet et monument for fortiden, og det er nu blevet foreningens ejendom.

I formandens beretning på landsmødet blev der udtrykt ønske om at oprette en støttefond, kaldet 4. Maj Husets Venner.

De, som ønsker at være medlem, med et kontingent på 200 kr. årligt, eller på anden måde ønsker at bidrage med et engangsbeløb, kan indbetale penge til
giro 543-2723,
Birthe Fuglsang,
Strandbakkevej 28,
8250 Egå,
mrk. 4. Maj Husets Venner.

Alfred Andersen

Erik Kragelund var i august 2007 inviteret til at holde tale ved en kongres for Søfartsstyrelsen. Modstandskampen 1940-45 har fået lov til at bringe talen nedenstående.

Otte måneder før Danmark blev besat den 9. april 1940 oplevede danske søfolk krigens gru. Inden 9. april var 29 forsvarsløse danske skibe blevet torpederet og 385 danske søfolk havde mistet livet.

Den 9. april 1940 befandt 6300 søfolk sig uden for Danmark på 245 danske skibe. 962 af dem kom ikke hjem, og 128 skibe, mere end halvdelen, kom heller ikke hjem.

I runde tal var den danske handelsflåde 9. april 1940 fordelt på følgende måde: omtrent 1/3 var i Danmark eller under tysk kontrol, 1/3 var i allieret havn eller søgte allieret havn, og den sidste 1/3 var i neutral havn eller søgte til neutral havn.

BBC opfordrede de danske skibe til at søge allieret havn, hvor de ville blive betragtet som venner, over Lyngby radio blev de opfordret om at søge til neutral havn. På de skibe, der var til søs, blev der holdt skibsråd, dvs. alle officerer og besætningen samlede sig og besluttede sig til, hvor de skulle sejle hen. Næsten alle skibene bestemte at sejle til en allieret havn. På enkelte skibe var der mytteri, fordi skipperen ville noget andet, han blev tvunget til at sejle til en allieret havn.

Vi blev, af de allierede, spurgt om vi ville sejle for dem. Hvis ikke ville vi blive interneret. Så godt som alle valgte at sejle for de allierede, vi var alle frivillige. Den engelske hyre var betydeligt lavere end den danske, men det accepterede vi uden diskussion.

De skibe, der var i England eller i allieret havn, kom ud at sejle ret hurtigt; 145 kom under engelsk flag, ud af dem kom 69 skibe ikke hjem. Kaptajn, officerer og besætning var danske, men vi havde engelske kanoner ombord. Der var rygter om at de skulle passe på os, men det tror jeg nu ikke. Senere fik mange af os kanoneruddannelse, og nu var alle ombord danske.

Der blev oprettet en slags "forhy-

Allieret krigssejler

Af Erik Kragelund

ringskontor", en Pool i Newcastle. Det vil sige, at hvis en sømand blev afmønstret, blev han sendt til Newcastle. Herfra blev han så sendt til sit næste skib. Af de 6300 danske søfolk uden for Danmark kom 4000 igennem Newcastle under krigen.

Skibene, der var i neutrale havne, herunder også USA, kom ikke ud at sejle i lang tid. Flere rederier var ikke interesseret i at deres skibe skulle deltage i krigen. Selv var jeg med Lauritzens "Egyptian Reefer" den 9. april 1940, vi lå i Santos i Brasilien. Brasilien var dengang meget tyskvenlig, der lå tre store tyske skibe i havnen. Vi holdt også skibsråd og informerede kaptajnen om, at vi enstemmigt havde bestemt, at vi gerne ville sejle og søge til en allieret havn. Det nægtede kaptajnen og informerede os om, at han havde modtaget besked fra rederiet om at blive hvor han var. Vi bad om at blive afmønstret, men det nægtede han. Vi var på en 18 måneders kontrakt og havde kun været væk fra Danmark i 12 måneder. Vi lå på reden, og når et skib kom ind, særlig et norsk, roede vi over til skibet og søgte hyre. Flere kom afsted på denne måde, dvs. de rømmede. Så bestemte kaptajnen at vi ikke måtte bruge skibets jolle. Vi byggede en kano som vi så brugte. En søndag kom en stor norsk tanker ind og jeg sejlede over til den i vores kano. Jeg fik en hyre, og via tre norske skibe kom jeg til Newcastle, som var mit mål.

På min rejse stoppede vi i Curacao, som endnu var hollandsk; vi var to danske ombord, og der kom besked, at danske var blevet betragtet som fjender og ikke måtte komme i land. Det var en bitter pille at skulle sluge.

De skibe, der lå i neutrale eller amerikanske havne, kom først ud at sejle efter lang tid. I USA var forhandlingerne mellem regeringen og rederierne gået i hårdknude. Til sidst blev der stillet et ultimatum; besætningerne var at blive betragtet som "fjendtlige udlændinge" (Alien enemies) og skibene ville blive beslaglagt. Det var på forsiden af de amerikanske aviser og et frygteligt stigma. Så godt som alle besætningerne

sagde op med det samme og meddelte, at de ville ud at sejle for de allierede. De fleste kom med norske skibe, og den grimme betegnelse blev ophævet.

Skibene kom også ud at sejle, de fleste under Panama flag og nogle enkelte under amerikansk flag. Der var 3 skiftet vagt for den dæksbesætning, der var på vagt. På næsten alle skibe under engelsk flag gik dæksvagten 2 skiftet vagt, dvs. de arbejdede 14 timer hvert andet døgn og 10 timer det andet døgn, gennemsnit 12 timer hvert døgn.

Newcastle var for mange af os vort hjem under krigen, det repræsenterede det eneste frie Danmark der var, der hang et Dannebrog. Der var det bedste kammeratskab nogensinde. Byen var på grund af kulminerne, stålindustrien og krigen beskidt. Ikke den flotte moderne by den er i dag. Var man heldig, fik man 10 shilling af konsul Madsen, som stod for forhyringen, før Poolen blev etableret. For 1 shilling kunne man sove på Frelsens Hær og for 1 shilling kunne man ligeledes blive vasket på banegården. Det var ikke ualmindeligt, at nogle sov på banegården om natten. Der var ingen hjælp. I mit første meget billige værelse på Vestmoreland Road var der ikke elektrisk lys, men gaslys.

Først to år senere blev det bedre, der blev givet en slags understøttelse, mens man var i land, og i Poolen blev der lavet et opholdsrum med billard og en restaurant. Nu blev der råd til et ordentligt værelse på Jesmond Road eller Haymarket.

De fleste af de skibe, der var administreret fra Newcastle, var små kulfyrede dampere, som i god vind og med gode kul kunne sejle næsten 9 knob. Det var farten på de fleste konvojer dengang. Besætningen boede i de fleste forude, typisk 6 mand fra maskinen i et lukaf og 6 mand fra dækket i et andet lukaf, der var ikke megen plads, og man sov og spiste i samme lukaf. Hvis man i dag tilbød en flygtning noget lignende, ville Danmark ret hurtigt få ballade med hensyn til menneskerettigheder. Dengang klagede vi ikke, der var vigtigere ting der skulle ordnes først.

Den lokale befolkning demonstrerede, uden undtagelse, ved deres opførsel og handlinger det bedste der er i mennesker. Alt manglede, men hvad der var, blev altid delt med andre. De var rigtige venner, og at møde dem er en gave, man ikke ofte får.

Forbindelsen med familie i Danmark under krigen var ikke let. Vi fik lov at sende et Røde Kors Brev med 25 ord hver 6. måned. Når brevet kom frem, ofte mange måneder senere, skrev modtageren 25 ord på bagsiden, og hvis vi var heldige fik vi det igen efter mange måneder.

I 1943 var jeg på Island, jeg var kommet i land på grund af nogle forbrændinger. En dag kaldte den amerikanske havnekaptajn på mig. "Vil du gerne til USA?" spurgte han mig. "Ja", svarede jeg. "Well, du skal bare til Murmansk først". Man vidste allerede, at det var en farlig tur, et amerikansk skib lå i havnen, mange af besætningen havde rømmet før det kom afsted. Jeg tænkte længe på det, men så syntes jeg, at det var det rigtige at gøre. Det blev en hård tur.

Vi mistede hele eskorten, som bestod af 10 destroyere og en krydser, og halvdelen af handelsskibene i konvojen. Under to angreb mistede vi på vores skib 5 mænd, og der var 3 sårede, inklusiv undertegnede. Vi blev angrebet af overfladeskibe baseret i Norge, af undervandsbåde og det sidste stykke af fly. Det værste var, at når et skib blev sænket foran os og vi nåede op til stedet, var der ofte mange mænd i havet. De røde lamper på redningsvestene var mange. De skreg, men vi måtte ikke stoppe og samle dem op. Heldigvis var det så koldt, at de ikke led længe. Det var ikke rart og satte sine spor, måske mere end noget andet.

Jeg kom ikke til USA med det skib, for på vejen tilbage gik vi ind i et engelsk minefelt nær Island sammen med andre skibe, 9 ramte miner og fem sank, en med næsten alle mand ombord. Vi ramte også en mine, men nåede at sætte skibet på grund.

Da vi kom til Reykjavik, blev alle besætninger ført ind i et stort lokale, dørene blev låste og en højtstående officer holdt tale til os. Vi fik at vide, at hvis vi nævned et ord om det der var sket, ville vi blive stillet for en krigsret, og han fortalte os, hvad det betød. Hændelsen blev holdt hemmelig til efter krigen.

Jeg kom med at andet amerikansk skib og endnu en tur til Murmansk og sejlede resten af krigen med amerikanske skibe, en stor del af tiden med hurtigtgående tankskibe med flyvebenzin i Stillehavet og var med derude til krigen sluttede.

Mange af os var store drenge, da krigen begyndte. Vi var villige til at gå i krig uden tøven. Efter en tid skete der to ting: vi finder hurtigt ud af at krig er grusom, næsten ufattelig. Det andet, der sker er også næsten ufatteligt: - man vænner sig til det - selv i dag er det ikke let for os, der har været med, at forstå det. Krigen blev vor dagligdag, som man lever med uden at tænke for dybt. Vi må også huske på, at indtil 1943 var chancerne for at de allierede ville vinde krigen ikke ret store, det stod faktisk lige.

Måske var det derfor, at vi, selv når vi var blevet torpederet, igen, uden ret meget tøven, tog med et andet skib. Jeg husker tydeligt, at de fleste af os med tiden havde vænnet os til tanken om, at chancerne for at vi ville overleve og se Danmark igen, ikke var store. Det eneste, der var vigtigt, var "dagen i dag".

Jeg lavede to rejser med flyvebenzin til London i marts og april 1945, kort før krigen i Europa endte. Vi havde turbine-elektrisk drivkraft og kunne sejle 17 knob. Vi var tungt armeret med 20 mm antiluft kanoner og havde 28 kanoner ombord. Vi gik igennem den engelske kanal for fuld fart. Jeg tænkte på, da vi med "Knud" lavede en lignende rejse i 1942 med en fart af 8 knob og udstyret med elendige 30 kaliber maskingeværer, som var til ingen nytte.

Om nogle få dage er det 29. august, som er årsdagen for en af de vigtigste begivenheder under besættelsen i 1943. Det var da Danmark brød med den tyske regering.

Der var en anden vigtig dag i 1943, men ikke så godt kendt. Juledag 1943 fik de skibe, der var under engelsk flag, lov til igen at føre Dannebrog. Det var en stor dag, og mangen en søulk havde tårer i øjnene, da Red Ensign blev strøget og Dannebrog hejst. Det er først, når man ikke har det, at man ved hvad det betyder, når man får det igen.

En anden begivenhed er heller ikke meget kendt. Ved invasionen i Normandiet deltog omtrent 40 skibe under Dannebrog. Mere end 800 danske sømænd var ombord. De første ameri-

kanske soldater, der blev landsat på Utah Beach, blev landsat fra Gudrun Mærsk. Flere af de mindre fladbundede danske skibe havde fået stærke kraner installeret, de sejlede ind ved højvande, og når det blev lavvande, stod de på grund og lossede de store tanks direkte. Flere lavede flere rejser i de følgende dage.

Mange skibe blev sænket, og der var overlevende. Der blev bygget "erstatingsskibe", de var under engelsk flag men med danske besætning, officerer og kaptajn. Der var to typer på ca. 10.000 ton, nogle var bygget i England og fik tilnavnet Empire, f.eks "Empire Beatrice" som blev sænket ved invasionen, og "Empire Knight" som senere blev torpederet. Andre var bygget i Canada og fik tilnavnet Fort Skt., f.eks "Fort St. Croix", som også med dansk besætning var leder af flere invasionskonvojer.

De danske søfarende sejlede under Dannebrog men de var ikke rigtig allierede af den grund, neutrale var de ikke, hvad var de så?

Det var et problem for Kong Georg den VI, da han talte i underhuset i november 1944 og takkede dem, der havde bidraget til Overlord, dvs. invasionen i Normandiet. Kongen sagde: "Alt dette kunne ikke være gennemført uden den strålende tapperhed, som er udvist af vore søfolk og af dem fra De Forenede Nationer og fra Danmark".

I juni 1984 blev der rejst et mindesmærke for de danske søfolk. Det er i St. Marie du Mont, nogle km fra Utah stranden. Det er nu vad at falde fra hinanden og bogstaver er blevet fjernet som souvenirs.

Stauning havde ganske vist udtalt, at krigssejlerne ikke skulle blive glemte, men det blev de i højeste grad.

Ideen til Frihedsfonden blev fostret illegalt af modstandsfolk, det var i Vestre Fængsel før krigen var forbi. Socialministeriets H.H. Koch havde omkring 1944-1945 tanken om at man efter krigen burde indføre et uafhængigt organ, der ikke var stramt bundet af lovparagraffer, men kunne disponere ud fra et rent subjektiv bedømmelse.

Det blev til en strålende koordinations af private og offentlige hjælpeforanstaltninger. Senskaderne, post traumatisk stress syndrom, blev først kendt af mange efter, og sommetider lang tid efter. Krigssejler syndromet er beslægtet, men ikke identisk med kz syndromet.

met, men har ensartede sociale følger. Loven blev lavet i 1945, men krigssejlerne, dvs. dem der havde sejlet for de allierede, blev først godkendt til erstatning i 1969. Der var 100 danske søfolk, der blev interneret i Japan under krigen, mange under forfærdelige forhold. De blev fuldstændig glemt og blev først godkendt til erstatning i 1988, en skamplot.

Skaderne som krigssejlerne havde fået under krigen kom først frem mange år senere. Personlig har jeg venner som bukkede under på grund af psykiske skader mange år efter.

Den 5. november 1955 blev et monument indviet på Tower Hill i London, hvor der også er navne på danske skibe og søfolk. Den engelske dronning sagde ved indvielsen: "Det er ikke her, de omkomnes sande mindesmærke skal søges, men i livet hos de mænd og kvinder, der holder fast ved de idealer, for hvilke søfarende døde." 142 pårørende danske deltog i indvielsen.

I domkirken i Newcastle er der en meget smuk mindevæg, og for nogle år siden indviede vi et nyt flot vindue bag dette mindesmærke. Det kan vi takke Inger Batchelor for, hun er formand for den danske kirke i Newcastle og en af krigssejlernes bedste venner. Dronningen lavede, efter at vi spurgte hende, en tegning som er en del af vinduet. Der er også en mindebog med navne på de faldne, et blad bliver vendt hver dag. Der er 1561 navne i denne Mindebog, af dem er der 100 navne på søfarende, som ikke er fyldt 18 år, de levede som drenge, men døde som mænd.

Indtil for to år siden var vi en gruppe, der rejste derover i maj til en mindegudstjeneste i domkirken sammen med vores britiske venner. Det er usikkert om der bliver flere rejser.

Hvor mange omkom under krigen? Jeg har selv arbejdet i mere end 10 år for at få lavet en akkurat liste. Inger Batchelor har været en stor hjælp. Der

er nu 2341 navne på listen. Som før nævnt omkom 385 sømænd før den 9. april, der omkom også 31 fiskere og 7 færing, et barn og en passager, det er 525 total. Af de 6300 som var i allieret tjeneste omkom 962, vi mener at det nøjagtige tal er omkring 1100, men kan endnu ikke dokumentere det. Historikere som Tortzen har accepteret vores tal på 962. Det er ca. 15 %. Det svarer til det engelske og norske tabstal. Der var ca. 300 udenlandske søfolk, der omkom på danske skibe, de er ikke med i beregningerne. I listen kender vi 8, der begik selvmord.

Krigen sluttede heller ikke den 5. maj 1945, efter krigen omkom 231 søfarende, de fleste ved minesprængninger.

I dag er mellem 200 og 220 af de 6300 danske krigssejler i live, ca. halvdelen bor i Danmark og halvdelen i udlandet.

I fortegnelse over krigsforliste og krigshavarede danske skibe, udgivet af Ministeriet for handel, industri og søfart i oktober 1950, er der 427 skibe. Af de 245 skibe, der var ude, kom 128 skibe ikke hjem. Der var 145 skibe under engelsk kontrol, og 69 af dem kom heller ikke hjem. Hjemmeflåden mistede 239 skibe.

Søfolkene var den befolkningsgruppe der led de største tab af menneskeliv under krigen.

H. Hjort sagde: "Vi danske bør også tænke på den farefulde gerning, som udøvedes af de søfarende, som ikke var så lykkelige at være ude den 9. april, men måtte sejle hjemme og ofte påtage sig et ikke blot farefuldt men også meget ubehageligt, men for landets skyld og opretholdelse nødvendigt arbejde".

Vi ved alle, at mange af historiebøgerne om krigen har fejl og mangler. Jeg deltog i 5. maj komiteen i Statsministeriet, og der forsøgte vi at rette dette. Vi lavede en hjemmeside www.befrielsen1945, og på denne hjemmeside er

også listen med navnene på de 2341 søfarende, der omkom. Læg mærke til at jeg bruger betegnelsen søfarende, for der var også kvindelige krigssejler, flere omkom. Det gode ved en hjemmeside er, at man kan rette den og indsætte ny viden. På listen over de omkomne har vi for nylig været i stand til at indsætte nummeret på den tyske U-båd der torpederede et skib.

I 5. maj komiteen opnåede vi også at få finansieret en video om de allierede krigssejler, den blev vist på TV i tre afsnit. Filmproducenten (Cicero) spurgte os, dvs. de allierede krigssejler, om vi havde noget imod at de søgte støtte til at lave en dokumentar om Krigssejlerne, der sejlede herhjemme. Vi gav dem skriftligt svar, at det havde vi ikke, en kopi af brevet blev også sendt til Ministeriet, som havde finansieret filmen.

Igenom 5. maj komiteen fik vi også arrangeret, at der blev udgivet frimærker den 5. maj, der fortalte om krigssejlerens indsats. Flere af os blev bedt om at sende fotos eller forslag til frimærkerne. De blev brugt på de nye frimærker.

Nogle dage før den 5. maj 2005 holdt Statsministeren en tale om krigen. Krigssejlerne blev ikke nævnt en eneste gang. Igenom 5. maj komiteen sendte vi bud til Statsministeren og påtalte denne fejl. Vi fik besked tilbage, at det skulle ikke ske mere. I talerne den 5. maj blev krigssejlerne nævnt.

På havnen i Murmansk er der en mindesten, på den stå, "Ingen er glemt, intet er glemt".

Det er en af grundene at jeg er glad for at være blevet inviteret til at tale her i aften. Jeg vil gerne gøre mit til at dette løfte overholdes.

*Erik Kragelund, August 2007
nysejler(q),webspeed.dk*



Monument for De hvide Busser

Lørdag den 29. september afsløres et monument for aktionen med De hvide Busser på Värnhemstorget i Malmö. Det er en tak fra overlevende norske politiske fanger til Sverige, Røde Kors og Malmö. Ceremonien begynder kl. 10, og alle er velkomne.

Der er en særudstilling om aktionen i 1945 i Humanitetens Hus, hvor man også kan se en af de hvide busser.

Se mere om programmet på

www.humanitetenshus.se

Jubilæums- udstilling

I anledning af Besættelsesmuseet i Århus' 25 års jubilæum, slår museet i skolernes efterårsferie (uge 42), dørene op til jubilæumsudstillingen "På den forkerte side", der kan ses frem til 1. april 2008. Udstillingen tager udgangspunkt i de danskere, der efter befrielsen pludseligt befandt sig på den tabende side og efterfølgende måtte se sig retsfulgt eller fordømt af den offentlige mening. På udstillingen vil publikum bl.a. kunne opleve originale DNSAP dokumenter, der for nylig er kommet museet i hænde.



Frits Clausens personlige ex libris, indleveret anonymt til museet i 2006.

Yderligere oplysninger kan fås ved henvendelse til museet på telefon 86 18 42 77 hverdage mellem klokken 9.00 og 14.00.

Med venlig hilsen
Steen Lundbye
Ledende museumsinspektør
Besættelsesmuseet i Århus 1940-45
Mathilde Fibigers Have 2
8000 Århus C

Årsmøde i KH

Bestyrelsen for Kammeraternes Hjælpefond holdt årsmøde 2007 søndag den 3. juni på Frederiksberg.

Formanden, Anna-Lise Clausen, indledte mødet med mindeord over Hans Bøjlund, som i mange år sad i bestyrelsen, og som udtrådte få måneder før sin død, og Minna Hess Thaysen, hvis Zahles pigekor i mange år sang danske sange under mindehøjtideligheden den 4. maj i Mindelunden i Ryvangen.

Et af mødets hovedemner var naturligvis den just overståede 4. maj-aften i Mindelunden, som samlede 5-10.000 mennesker. De hovedansvarlige, Martin Frøland og Warmi Hansen, gennemgik aftenens forløb, som var særdeles tilfredsstillende, med Søren Haslund-Christensen som hovedtaler og med medvirken af Zahles pigekor, som efter Minna Hess Thaysens død blev dirigeret af Lis Vorbeck, og Hjemmeværnets Musikkorps, dirigeret af Erik Jørgensen. Alt klappede fint, og der var kun mindre detaljer som kaldte på rettelser før næste års 4. maj.

Der var ingen bemærkninger til regnskab og budget. Overvejelserne om evt. ændringer, dvs ajourføringer, i fundatsen førte ikke i denne omgang til endelige beslutninger.

Mogens Dyhre, som i 25-30 år har siddet i KH's bestyrelse, bl.a. i perioder som hhv. formand og næstformand,

havde på forhånd meddelt, at han ønskede at afslutte sit virke for KH. Anna-Lise Clausen og kassereren, Poul Brandt, takkede ham i taler varmt for hans virke i Hjælpefonden.

Poul Brandt genvalgtes som kasserer. KH's fundats kræver, at bestyrelsen består af mindst 12, højst 22 medlemmer. Med Mogens Dyhres udtræden var der kun 11 medlemmer, så man besluttede at vælge to nye, nemlig Morten Nielsen og Jørgen Viggo Nielsen. Sidstnævnte har i et par år siddet som medlem af KH's særlige 4.maj udvalg, som desuden består af Anna-Lise Clausen, Martin Frøland, Warmi Hansen og Hans-Henrik Høy, der også alle genvalgte.

Næste års bestyrelsesmøde holdes den 1. juni samme sted som i år, nemlig Sankt Markuskirkens sognelokaler på Frederiksberg, som gæstfrit stiller mødelokale til rådighed for KH.

Mødet sluttede med at forsamlingen sang "Altid frejdig".

Efter mødet samledes man, incl. ægtefæller, til en hyggelig og meget lækker frokost hos "Frk. Nielsen" (nabo til Det nye Teater).

Aase Beck Eigenbroth



Anna-Lise Clausen og Mogens Dyhre.

"Die Köpfe Dänemark"

Gidsler i Horserødlejren september - oktober 1943

Af museumsleder Torben Ulrich Gulnov

29. august 1943 blev en skelsættende dato for mange danskere på mange forskellige måder.

Danmark overgik til militær undtagelsestilstand med mange restriktioner, som kunne mærkes overalt i samfundet.

Hele administrationsapparatet blev sat ud af kraft, og den tyske besættelsesmagt valgte derfor denne dato at anholde og internere ca. 200 personer landet over, for at holde den danske befolkning i ro.

Rigsbefuldmægtig dr. Verner Best er citeret for i en tale at have udtalt: "Hvis dette latterlige lille danske samfund ikke kan finde ud af, at de skal ligge på maven for det tyske herrefolk, så må de føle". Dr. Verner Best skal derfor have dekretet, at hvis alle disse nålestik i form af flyveblade, sabotager, algang, alsang m.v. ikke hørte op, så ville danskernes højt elskede personligheder blive henrettet.

Der er nedskrevet nogle erindringer om anholdelsen og interneringen i Horserødlejren, og blandt dem findes et stort værk skrevet af kontorchef og redaktør Bo Bramsen: "Blandt 100 gidsler i Horserød 1943", hvor Bo Bramsen på en yderst medlevende måde beskriver forholdene under tilfangetagelsen, indsættelsen i Alsgade Skole samt opholdet i Horserødlejren.

Digteren og forfatteren Viggo F. Møller har i sin erindringsbog "Seks uger i Horserød" fra 1945 beskrevet opholdet på en humoristisk måde, hvor man alligevel fornemmer den nervøsit, som har præget de internerede gidsler.

Efter en uges ophold på Alsgade Skole blev en del af gidslerne efter navneopråb kommanderet op på en række lastvogne og kørt til Horserødlejren, hvortil de ankom 3. september 1943 og blev indkvarteret i barakkerne G, H, I og K (barakkerne 12, 13, 14 og 15). Viggo F. Møller kom til at bo i barak H (15).

Viggo F. Møller beskriver den første dag således: "Dagen efter vores ankomst holdt lejrkommandanten en velkomsttale til os. Vi stod i to geled-der på pladsen mellem barakkerne, og han holdt sit indtog på cykel, led-

saget af en underofficer. Han var reservekaptajn (Hauptmann) og hed Jäger, en fedladen, meget vital mand i fyrrerne med et ikke ubehageligt ansigt. Den tale, han holdt til os, var vel værd at lægge mærke til. Først sagde

Fra Sekretariatets Samling af originale Opslag paa Lejrtavlen:

1. Horserød-Lejrens Ledelse i September 1943

Formand	Niels Nielsen	
Næstformand	Niels Hasager	
Øvrige bestyrelse	{ Ole Bjørn Krafi Einar Dessau Bo Bramsen }	Sekretariat (aaabent Dag og Nat)
Skrivestue	Ib Brendstrup	

Udvalg, Næringsdrivende og større eller mindre honorære Job.

Kirkeligt Overhoved	Flemming Hvidberg
Kapellan	Hal Koch
Kordegner	Gunnar Engberg
Klokker	Kristen Amby
Overlæge	Erik Warburg
Seksualrådgiver	I. H. Leunbach
Bækkensvinger	Jørgen Bock
Gratis Haandkøbsudsalg	Søster Gerda
Vinkelskriver	Karsten Meyer
Pantelaaner uden Pant	Willy Levysohn
Skolemester	Bue Bjørner
Overbibliotekar (træffes 10-20)	Sam Besekow
Bogslæber	Jørgen Bock
Aandeligt Velfærdsudvalg	Povl Sabroe
Kontor for fundne og tabte Sager	Tage Carstensen
Reklamationsbureau for forsvunden Post, Pakker m.v. „Securitas“ (træffes aldrig)	Finnemann-Bruun Haakon Falcke
Postkassimester	Bo Bramsen
Bankdirektør (Horserød Fidusbank)	Martin Bartels
Stadsingeniør	Einar P. Foss
Rengøringskompagniet	Einar Lundsgaard
Kaffekompagniet „Røde Orm“	Tage Carstensen
Dragerforeningens Sjakformand	Vagn-Aage Mogensen
Legeonkel	Frode Espensen
Gongmester	Knud Secher
Folketæller og Lejrdut	Viggo F. Møller
Brugsuddeler	Tage Carstensen
Tobaksmonopolets Direktør	Wm. Schack Nielsen
Lejrpessimist	O. Harkjær Simonsen
	Ove Meyer

"Foreningen af 29. august 1943" oprettede en lang række embeder, jf. denne liste, gengivet fra "Blandt 100 gidsler i Horserød".

han, at det for ham som frontsoldat var et kedeligt job at skulle være kommandant for en fangelejr. Han havde ganske vist været det før, men det var for "Kommunister og andre forbrydere", som bare skulle behandles efter reglementet, men med os var det jo noget andet. Man havde instrueret ham om, at vi var interneret som det danske folks gidsler, og vi skulle behandles derefter og at der var givet ham frie hænder. Han erklærede, at det skulle være ham en æressag, at alt gik så godt og gnidningsløst som omstændighederne tillod, og jeg tror virkelig, at han mente det og også handlede derefter, uden at jeg dog af den grund resten af mit liv agter at gå rundt og føle mig i taknemmelighedsgæld til hr. kaptajnen. Heldigvis for os havde han fået ordre til, at vi skulle behandles godt, og den ordre lystrede han – på samme måde som han rimeligvis ville have lystret en ordre til det modsatte: med sin soldaterære i pant og uden personligt moralsk ansvar".

Bo Bramsen har i sin dagbog skrevet om dette møde med kommandanten: "Jeg ved ikke rigtig, hvorledes jeg havde ventet, at en kommandant ville gøre sin entré, men jeg blev alligevel forbavset, da jeg så ham med hvid hue og fuld krigsmaling og med lake-ret, hvid knortekæp i hånden komme cyklende ind på pladsen."

Efter at have installeret sig i de anviste barakker, skulle omgivelserne inspiceres. Der var mange kendte ansigter mellem de internerede, og fælles for dem alle var, at de hovedkulds var anholdt hjemme, og ingen vidste, hvor længe afsavnet fra hjemmet ville vare.

"Livet i lejren kom ind i vante gænge. Tiden blev fordrevet med at spille krocket, boccia, badminton, der kastes til måls, der læses, soles og spises. Underholdning om eftermiddagen, undervisning og foredrag om formiddagen og kortspil om aftenen. Den sociale forskel mellem de to grupper: De intellektuelle og arbejderne føles ikke - og skal heller ikke føles. Blot siger jeg uden formaliteter DU til arbejderne, men ikke til de intellektuelle".

Bo Bramsen i "Blandt 100 gidsler i Horserød"

Der kunne modtages besøgende to gange om ugen, som så havde forskellige ting med, f.eks. cigaretter, godter

m.m. Tingene blev fordelt så nogenlunde ligeligt, idet det som regel var de velstående, som fik opmærksomheder hjemmefra.

For at holde humøret oppe blev det besluttet ved et møde på "Tingstedet" – pladsen mellem de 4 barakker, at oprette en forening med navnet: "Foreningen af 29. august 1943".

Formålet med denne forening var, på alle måder at holde humøret oppe så godt det kunne lade sig gøre under de givne omstændigheder. Viggo F. Møller skriver: "Det er utroligt, hvad det har at betyde under sådanne forhold, hvor det i ganske særlig høj grad gælder, at lediggang er roden til om ikke alt, så dog meget ondt. Der blev oprettet en mængde besynderlige embeder, men de gjorde alle, direkte eller indirekte, deres gavn. Jeg indehavde et, der havde mange navne, f.eks. "Gong-

mester" og "Tamburinmajor". Min funktion var at kalde lejren til samling, når der skulle spises – som man vil forstå et betydeligt og populært job." Udover dette kan nævnes lejrkommandant, avisarkivar, bibliotekar, chef for tobaksmonopolet, musikchef, brandinspektør, autoriserede syge, vicevært, lejrpressimist og meget mere.

Blandt embederne ses bankdirektøren for Horserød Fidusbank, oprettet mandag 13. september 1943. Hauptmann Jäger var ikke helt sikker på, hvordan han skulle behandle disse "Die Köpfe Dänemarks". Hauptmann Jäger havde derfor proklameret, at hvis det skulle lykkes de internerede at samle penge ind, og få en besked sendt til byen, så måtte de internerede gerne få udleveret den indkøbte forplejning som erstatning for den elendige mad, der blev lavet i Horserødlejren.

30..... Kr. 10.000...



AKTIEBREV.

Aktieselskabet Horserød Fidusbank, Horserød Lejren.

Nærværende Aktiebrev, der lyder paa
Kr. ti - 00/100 -

udstedes herved til:
...*Herr Kontorchef cand. fin Bo Bramsen*...

Indehaveren af nærværende Aktiebrev er underkastet Rettigheder og Forpligtelser i Henhold til Bankens Statutter.

Horserød Lejren pr. Helsingør,
den 16. September 1943.

AKTIESELSKABET HORSERØD FIDUSBANK
(Bestyrelsen).

H. B. Bramsen *M. Hasse* *L. Jørgensen*
A. Jørgensen *P. Jørgensen*

1. *Martin Børst*
adm. Direktør.

Aktiebrev i Horserød Fidusbank, der finansierede indkøb samt ydede lån til trængende internerede.

Hauptmann Jäger havde ansvaret for interneringen af disse gidsler i Store Lejr og de danske kommunister i Lille Lejr, og de tyske soldater havde stående ordre på at beskyde alt levende langs hegnet.

I Helsingør levede en særdeles karismatisk person, som på sin måde protesterede mod besættelsen. Denne kunstner – Otto Bülow – ikklædte sig ofte militærlignende tøj, og på sin højt elskede hest "Ali", red han gennem Helsingør, "så gnisterne fløj om ørerne på de folk, som stod ved siden af". Otto Bülow turde hente penge og bestillingsseddel ved hegnet, og så måtte de tyske vagter sørge for, at de internerede fik det indkøbte.

Otto Bülow blev anholdt og interne-

ret sammen med de øvrige gidsler 13. september 1943.

Der blev fremstillet aktiebrev, som kunne købes. På denne måde blev der indsamlet ca. 700 kr., som udover indkøb også blev udlånt til trængende internerede.

Billedkunstner Otto Bülow udsmykede disse aktiebrev, ligesom han også har lavet mange andre tegninger, bl.a. nedenstående billede, som viser barak K (14) set mod syd fra den åbne plads "Tingstedet".

Medens gidslerne var i Store Lejr bemærkede de, at der i Lille lejr var nogle andre internerede, og de fandt ud af, at det var de danske kommunister og spaniensfrivillige. Selvom det var strengt forbudt at sætte sig i forbindelse

med dem, lykkedes det alligevel. Da kommunisterne blev deporteret til koncentrationslejren Stutthof 1. oktober 1943, bredte der sig mange bange anelser blandt de tilbageværende gidsler.

I dagene efter 2. oktober 1943 bemærkede gidslerne, at der var kommet nye internerede i Lille Lejr. De fandt ud af, at det var danske jøder, som tyskerne havde interneret i forbindelse med aktionen "Jødefrit Danmark". Mere herom senere.

I Horserødlejrens Museums arkiver figurerer 187 personer, som har været interneret i forbindelse med tyskernes gidseltagning 29. august 1943.

De første løsladelser startede allerede på Alsgades Skole, bl.a. blev skuespillerinde Lulu Ziegler løsladt herfra grundet et sygt barn i hjemmet. Chefredaktør Erik Arboe-Rasmussen blev løsladt grundet sygdom og departementschef i Finansministeriet Einar Dige blev hjemsendt af nødvendighed for myndighederne.

De sidste løsladelser fra Horserødlejren skete 1. november 1943 og var Bo Bramsen, Hal Koch, Gert Langvardt, Johan Laub Ostenfeld og Herbert Zeemann.

I forbindelse med jødernes deportation til koncentrationslejren Theresienstadt blev følgende 5 gidsler også deporteret:

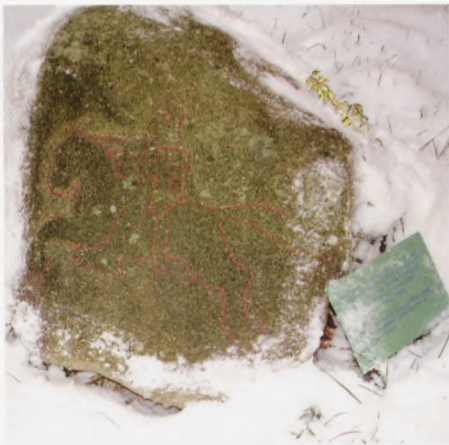
- Overrabbiner Max Moses Friediger overlevede opholdet i Theresienstadt og kom hjem med de hvide busser i "rimelig god stand" men døde i 1947.
- Grosserer Willie Levysohn døde i Theresienstadt i 1943.
- Grosserer Louis Lichenstein blev deporteret til en koncentrationslejr i Polen. Hans videre skæbne er ukendt.
- Grosserer Axel Margolinsky blev overført til Theresienstadt og overlevede dette ophold. Han døde i 1967.
- Civilingeniør Ove Meyer blev fejlagtigt overført til Theresienstadt, men overlevede. Han døde i 1954.

Som tidligere beskrevet var billedkunstneren Otto Bülow blandt gidslerne i Horserødlejren.

Otto Bülow blev løsladt fra Horserødlejren 4. oktober 1943, og han kunne dermed komme hjem til sit atelier og



Otto Bülows tegning fra 1943.



Medens Otto Bülow sad interneret i Hørsørdlejren udførte han denne sten, forestillende datidens heltefigur Niels Ebbesen.

sin elskede hest "Ali", og kunne nu fortsætte med sine protester mod besættelsen.

I 1944 observerede en modstandsgruppe fra Helsingør, at på Svingelport i Helsingør kom hver dag på samme tidspunkt af dagen enten på cykel eller gående en SS-officer. Han blev identificeret som "Wienerbarnet". Han havde været i Helsingør under 1. Verdenskrig, hvor en kærlig dansk familie havde taget sig af ham. Nu var han kommet tilbage til Helsingør i SS-uniform og fungerede som tolk i tyskernes højborg "Visborg". De modstandsfolk, som havde været gennem Gestapos forhør og tortur i Visborg, og var sluppet ud af Gestapos greb, kunne fortælle, at Wie-



Otto Bülow udhuggede datoen 29. august 1943 i denne sten. Den er placeret foran Frihedsmuseet i København.

nerbarnet ofte fortsatte med torturen, og øjensynligt nød de smerter, han kunne fremkalde hos offeret.

Modstandsgruppen i Helsingør besluttede sig for, på denne baggrund, at likvidere Wienerbarnet. I modstandsgruppen blev det planlagt, hvem der skulle skyde samt hvor de øvrige i gruppen skulle være. De omkringlig-

gende veje skulle spærres af, således at uskyldige ikke kom i farezonen, når der blev skudt.

Den planlagte dag oprandt og modstandsgruppen var klar. Modstandsmanden med maskinpistolen vidste ikke, hvordan Wienerbarnet så ud, kun at han kom cyklende. En anden ganske uskyldig travl cyklist havde overhalet Wienerbarnet, og den uskyldige var dermed tæt på at blive skudt. Denne ulykke blev afværget i sidste øjeblik, og Wienerbarnet døde i kugleregnen ud for Svingelport 6. Beboerne i huset fik senere en undskyldning fra modstandsgruppen, idet en del af kuglerne havde ramt husmuren og lavet skudhuller.

Gestapos modtræk til denne likvidering var at benytte deres terrorplan: 5 for 1. Mordergruppen "Petergruppen" fik på denne baggrund til opgave at lave forskellige clearingmord. Den 2. august 1944 blev Otto Bülow opsøgt i sit atelier og brutalt skudt ned.

Chokket i Helsingør over dette clearingmord var stort, og den dag da Otto Bülow skulle begraves var der 5000 i og udenfor Helsingør kirke til at følge Otto Bülow det sidste stykke vej, og de næste 14 dage var der generalstrejke både på grund af mordet men også på grund af besættelsen.



Svingelport 6 i Helsingør. Børnene studerer skudhullerne.

Mindelunden i Ryvangen,

af pens. vagtmester Warmi S. Hansen

Nogle hundrede mennesker samledes i den lidt kølige, men dejlige sensommeraften for at deltage i Frihedskampens Veteraners mindehøjtidelighed for bruddet med den tyske besættelsesmagt den 29. august 1943.

Formanden for Frihedskampens Veteraner Jørgen Barfod bød de fremmødte velkommen, herunder ambassadørerne fra USA, Sverige og Norge samt forsvarsattachéerne fra Frankrig, Polen og Tyskland. Fra det officielle Danmark deltog kirkeminister Bertel Haarder og Holmens provst Eigil Bang-Olesen. Medlemmer af soldaterforeningerne var mødt op med deres faner og skabte en smuk ramme om begivenheden.

Aftens taler var viceadmiral Tim Sloth Jørgensen. Vi bringer her talen i sin fulde ordlyd:

Den 29. august 1943 er en vigtig dag i Danmarks historie. Historikere og historisk interesserede har gennem mange år debatteret præcist hvorfor dagen er vigtig, og hvor vigtig den lige præcis er. Jeg skal ikke lægge skjul på, at dagen – i mine øjne – er særdeles vigtig. Dagen var – og er – vigtig for Danmark som nation, den er vigtig for det danske Forsvar, og den er vigtig for de enkeltpersoner og pårørende, for hvem dagen blev den vigtigste i deres liv.

For Danmark som nation var dagen vigtig, fordi d. 29. august 1943 var dagen, hvor den danske regering definitivt gjorde op med samarbejdspolitikken og med den tyske besættelsesmagt. Beslutningen om dette brud kom i forlængelse af et tysk krav om indførelse af undtagelsestilstand omfattende bl.a. spærretid, mødeforbud, presse censur og dødsstraf. Det var især indførelsen af dødsstraf, der var afgørende for den danske regerings beslutning, og dermed den direkte årsag til bruddet. Betydningen af samarbejdspolitikken og bruddet med denne har også været genstand for megen debat. Senest i forbindelse med 60-årsdagen. Jeg mener dog, at man med sikkerhed kan konstatere, at regeringens brud med tyskerne i høj grad var medvirkende til, at Danmark blev accepteret som en del

af "det gode selskab" efter krigen. Bruddet var derfor vigtigt for Danmark som nation, og for mange danskere personligt – hvoraf nogle er til stede her i dag – er jeg sikker på, det også betød en genopretning af den nationale selvtilid.

For Forsvaret var dagen vigtig, fordi samarbejdspolitikken ophør var den direkte årsag til tyskernes gennemførelse af operation Safari, hvor alle danske militære installationer blev angrebet. Hermed var FSV med ét direkte involveret i modstanden mod besættelsen, ligesom FSV hermed fik mulighed for at gøre en forskel. Forsvarets indsats d. 29. august 1943 var – ligesom

modstandsbevægelsen – hermed også medvirkende til, at Danmark efter krigen fortsat var en del af det gode selskab. Og dermed blev grundstenen til den sikkerhedspolitiske situation, Danmark er i i dag, lagt.

Som jeg omtalte i min indledning blev dagen for mange danskere måske den vigtigste nogensinde, i alt 24 danske soldater og sømænd mistede livet d. 29. august 1943 og ca. 50 blev såret. For de 24, der betalte den højeste pris, blev dagen skæbnesvanger. Men den var også skelsættende for rigtig mange af de, som slap levende gennem dagen, og derfor har kunnet berette om dagens hændelser.



Forsvarets krans lægges af viceadmiral Tim Sloth Jørgensen.

den 29. august



Vuê over de indbudte gæster.

Daværende kaptajnløjtnant og senere viceadmiral Adam Helms fortæller f. eks. historien om, hvordan han og den resterende besætning på inspektions-skibet "Ingolf" måtte improvisere en sænkning, da den forberedte bombe ikke virkede. Projektet blev vanskeliggjort af, at tyske soldater allerede var ombord på skibet. Så i stilhed åbnede besætningen for sø-ventilerne i agterste ammunitionsmagasin, så vandet fossede ind, mens man samtidig i stilhed delte redningsveste ud til besætningen. Det centrale i denne historie er efter min opfattelse ikke selve aktionen, om end den var dristig nok. Det centrale er, at besætningen valgte at handle i en situation, hvor de også kunne have valgt at lade være.

Danmarks tidligere statsminister Anker Jørgensen beretter om, hvordan han under sin vagt ved Gardehusarregimentet i Næstved observerede blinklys i Kalbyris-skoven, hvorefter de tyske kugler bogstaveligt talt piftede om ørerne på ham. Hårde kampe fulgte på kasernen, inden husarerne måtte give efter for den tyske overmagt.

Sidst men ikke mindst er der historien om artilleriskibet "Niels Juel", som under forsøget på at komme til Sverige blev angrebet af tyske fly. Skibet forsvarede sig med sine antiluftskytka-

noner med nationalhymnen "Kong Christian" bragende ud over skibets højtaleranlæg. Heller ikke Niels Juels sprængladning virkede, så da chefen på skibet – kommandørkaptajn Carl Westermann – erkendte, at man ikke kunne nå til Sverige, valgte han at sejle Niels Juel direkte på en sandbanke med fuld fart, mens alt brugbart udstyr blev smidt over bord.

Det er jo kun et udpluk af de mange beretninger der er overleveret fra d. 29. august 1943. Fællesnævneren for alle beretninger fra dagen kan samles i to ord: Beslutsomhed og stolthed. Beslutsomhed, fordi mange mennesker handlede frem for at vente, og derved gjorde en forskel. Og stolthed over endelig at kunne gøre modstand, yde sit bidrag, hvorved nationen igen kunne se sig selv i øjnene. Allerede dengang levede udtrykket "aldrig mere 9. april". Det var i hvert fald det udtryk, daværende menig i Hæren Thorbjørn Dons Borch bruger i sin beretning om d. 29. august 1943, hvor han var tjenestegørende ved den 1200 mand store garnison i Holbæk. Og sådan blev det. Modstanden, der blev ydet d. 29. august 1943, var en afgørende forskel i forhold til de allieredes opfattelse af Danmark som nation og, er jeg sikker på, også for vores egen opfattelse af Danmarks indsats.

Også i dag bidrager danske soldater til at gøre verden til et mere sikkert sted. Dansk sikkerhed kan ikke længere alene skabes indenfor landets grænser. Og også i dag er der desværre danske soldater, som betaler den højeste pris. Selv om der på mange måder er langt fra soldaternes indsats d. 29. august 1943 og til danske soldaters indsats i f.eks. Irak og Afghanistan, er der alligevel måske ikke så langt endda. Dengang som nu er vi i den heldige situation, at der er nogen, der er villige til at gøre en forskel. Og fundamentet for den indsats, Forsvaret i dag er i stand til at yde, blev skabt den 29. august 1943. Dengang, som nu, fortjener soldaterne kun den største respekt. Og det er derfor, vi er her i Mindelunden i dag. For at vise vores respekt for de, som gjorde en forskel, og for at mindes den dag, Danmark som stat og nation, Forsvaret og rigtig mange danskere, for alvor gjorde op med den tyske besættelsesmagt. Deres indsats – jeres indsats – vil aldrig blive glemt.

I løbet af mindehøjtideligheden spillede Kvindelige Marinere Musikkorps, og N. Zahles kor sang bl.a. "Guds fred med vore døde", inden Jørgen Barfod sluttede aftenen og alle sang "Altid frejdig".

Gemt, men ikke glemt

En beretning om tiden i tysk fangeskab, oktober 1943 til april 1945

Af Banke Jung-Jensen
(forkortet af redaktionen)

Mandag den 18. oktober 1943 tog jeg hjemmefra kl. 7.40 for at tage på arbejde, jeg arbejdede på et mindre mekanisk værksted i Vestergade 90 i Odense.

Da jeg trådte ind ad døren, var der en stemme der nærmest råbte: "Bliv stående, ellers skyder vi!" Ud af øjenkrogen så jeg, at der stod to Gestapofolk og en civilklædt person, de to Gestapofolk pegede på mig med hver sin maskinpistol.

"Du er arresteret af det tyske sikkerhedspoliti, da vi har mistanke om, at du er medlem af en gruppe, der modarbejder den tyske værnemagt – fortæl hvad du hedder, og hvor du bor", sagde de. Herefter eskorterede de mig ud til en holdende bil, og efter at vi havde været omkring mine forældres hjem, hvor skuffer og skabe blev ransaget, blev jeg kørt ud til Husmandsskolen, som var Gestapos hovedkvarter.

Her blev jeg efter et par timer ført ind i et mindre rum, hvor der sad to Gestapofolk sammen med den civile, der havde været med til min anholdelse. Han spurgte, hvornår og hvor jeg var født, jeg svarede den 12. december 1922 i Assens. Så spurgte de hvilken gruppe, jeg tilhørte, hvem der var leder, og hvor vi holdt til. Jeg svarede, at jeg ikke tilhørte nogen gruppe. Han blev nærmest pæonrød i hovedet, og sagde til mig, at det nok var bedst for min egen skyld, at jeg fortalte sandheden. Herefter gentog han spørgsmålene, jeg svarede endnu engang, at jeg ikke tilhørte nogen gruppe. 'Vi tales ved senere', nærmest skreg han. Jeg blev herefter ført ind i et rum, hvor der sad fem-seks andre danskere.

Der skete ikke mere denne dag, udover at der kl. ca. 18 kom en mand med noget aftensmad, som bestod af ubestemmeligt brunligt sovs og nogle store kartofler.

Kl. 21 blev vi bedt om at lægge os ned på gulvet, og vi fik udleveret hver et uldtæppe. Derefter blev lyset dæmpet, og ind kom en Gestapomand, det var

åbenbart en, der skulle sidde vagt natten over. Næste morgen blev vi vækket ved seks-tiden og ført ned til et baderum; her var intet brusebad, men kun et par håndvaske. Da vi var færdige med at vaske os, blev vi ført tilbage i det rum, hvor vi havde sovet. Efter lidt mere end en time kom der en soldat med morgenmad, som bestod af et par stykker tykt rugbrød og en kop tynd kaffe uden mælk eller sukker.

De næste par dage var ret begivenhedsløse, udover, at jeg var udsat for endnu et forhør, der ikke bragte mere for dagen end første gang.

Torsdag blev vi vækket ved seks-tiden. Efter morgenmaden blev vi lukket ind i et andet rum. Jeg kunne se, at der var kommet et par nye folk til. Vi anede ikke, hvad der skulle ske. Ved ti-tiden trådte den civile person ind og beordrede os til at gøre os klar, da vi skulle køres til København.

Vi ankom til Vestre Fængsel og blev her indsat i enkeltceller. Her var vi en uge, og der skete ikke noget særligt, udover at jeg om mandagen havde besøg af min far. Vi fik lov til 10 minutters samtale, overvåget af en kvindelig tolk. Min far sagde bl.a. til mig, at der var en mulighed for, at jeg blev frigivet sidst på ugen. Her brød tolken ind og sagde, at det måtte vi ikke tale om. Efter de 10 minutter sagde vi farvel til hinanden, det sidste jeg sagde var, at min far skulle hilse min mor og mine søskende, og til sidst klappede min far mig på kinden og sagde: 'Hav det godt min dreng'.

Horserødlejren

Om torsdagen op ad formiddagen kunne jeg høre, at der skete noget, der var en råben og skrigen ude på gangene, jeg kunne høre, at det ene cellenummer efter det andet blev råbt op.

Pludselig blev min dør åbnet, og en stemme nærmest råbte, at jeg skulle følge med. I forhallen stod der 20-30 mennesker.

Ud fra et kontor kom en befalingsmand. Han råbte, at vi skulle stille os op fem og fem. Vi blev kommanderet ud i gården, jeg kunne se, at der stod tre store lastbiler. Her stod vi i ca. et kvar-

ter, hvorefter vi blev kommanderet op i vognene, i hver vogn var der to vagtsoldater, godt bevæbnet. Derefter begyndte vi at køre, hvorhen havde jeg ingen anelse om, men da vi havde kørt i ca. en halv time, var der en, der sagde, at han troede, at vi var på vej til Horserødlejren. Og ganske rigtigt, vi ankom til lejren klokken 14 den 28. oktober 1943.

Den næste måneds tid gik med vedligeholdelse af lejren og dens grønne områder under bevogtning af en tysk vagtsoldat – en vedholdende gentagelse af de samme opgaver, så det efterhånden gav følelsen af regulært molboarbejde. Men maden var almindelig god dansk mad – det skulle jeg senere komme til at tænke tilbage på med længsel...

Søndag morgen den 21. november efter morgenoptællingen, meddelte officeren, at et vist antal personer skulle gøre sig klar til at blive forflyttet. Det undrede mig lidt, at alle dem han nævnte var fra Odense. Først længe efter fandt jeg ud af, at det var et modtræk fra tyskernes side, da der i Odense var blevet likvideret en stikker ved navn Thor Nielsen.

Hen på eftermiddagen kom der en stor lastvogn. Ved bilen stod en officer med en liste på vores navne, en efter en blev vi råbt op, fik ordre på at stige op i vognen, og et par minutter efter at sidste mand var steget på bilen, blev der givet ordre til at den skulle køre.

Hvor vi skulle hen, var der ingen, der vidste, hvor længe vi havde kørt, lagde jeg ikke mærke til, men pludselig svingede vi ind på en åben plads, bilen holdt stille, og vi fik ordre til at stige ud. Jeg lagde mærke til at der var nogle høje bygninger. Det viste sig at det var en skole. Senere var der en der sagde, at det var Alsgade Skole, hvor vi blev indkvarteret på madrasser i en gymnastiksal.

Til Sachsenhausen

Onsdag den 24. november meddelte den befalingsmand, der om søndagen havde råbt vores navne op, at vi i løbet af aftenen skulle forflyttes.

Klokken ca. 20 fik vi ordre på at stille

os op i en lang række, ind kom et par soldater bærende på nogle papirposer. En efter en fik vi udleveret en pose, indholdet var et lille rugbrød, et stykke pølse og en lille pakke smør. Et kvarter efter trådte der nogle flere soldater ind ad dørene, vi fik ordre til at følge dem. Efter en køretur på ladet af nogle lastbiler ankom vi til et baneterræn. Vi fik ordre på at kravle ud af bilerne og at stille os op to og to. Da vi havde stået der omkring ti minutter, kunne vi høre, at et tog nærmede sig. Ganske langsomt kørte det ind på perronen og ud for os holdt toget stille.

Dørene blev åbnet og ud steg flere soldater, alle var de bevæbnede enten med et gevær eller en maskinpistol. De stillede sig op på hver side af os, og et øjeblik efter fik vi ordre til at stige på toget.

Det var en lidt ældre vogn, en af dem hvor der er plads til otte personer i hver kupe. Vi fik at vide, at der skulle være seks personer i hver kupe. Da vi var blevet placeret, kom der to soldater ind i hver kupe, den ene satte sig ved vinduet, den anden ved døren.

Et øjeblik efter satte toget sig i bevægelse, og ganske langsomt begyndte toget at køre – hvor vi skulle hen, var der ingen, der anede noget om. Men da toget på et tidspunkt holdt stille, var der en, som kiggede ud ad vinduet og sagde, at der stod Gedser på et skilt. Efter ca. ti minutter satte toget sig ganske langsomt i bevægelse igen. Jeg kunne mærke, at vi kørte ombord på en færge, på dette tidspunkt var vi blevet klar over, at vi skulle til Tyskland.

Efter at færgen havde lagt til ved Warnemünde, varede det lidt, inden vi kom fra borde. Jeg syntes, at toget rangerede temmelig meget, inden det satte sig i bevægelse. Jeg har egentligt aldrig fundet ud af hvilke byer, vi kørte igennem.

Den 25. november nåede vi frem til en lille station, der hed Sachsenhausen, her blev vi kommanderet ud af toget. Det var koldt og regnen stod ned i stride strømme. Da vi var blevet talt, blev der givet ordre til, at vi skulle følge vagtsoldaterne. De fulgte os over under et halvtag, der stod vi i det mindste i tørvej.

Hvor længe vi stod der, kan jeg ikke huske, men pludselig fik vi ordre på at stille os op fem og fem, herefter blev der sagt, at vi skulle begynde at gå.

Hvor længe vi gik, ved jeg ikke, men pludselig stod vi foran en grøn bygning. Vi fik ordre til at stå stille og vente

på nærmere ordre. Et øjeblik efter kom der en befalingsmand ud af en dør, høj-røstet begyndte han at spørge, hvor vi kom fra. En af dem der kunne tysk svarede, at vi kom fra Danmark.

Derefter gav han ordre til, at vi skulle gå gennem porten og stille os til venstre, når vi var kommet indenfor, og ellers skulle vi forholde os i ro.

Det første jeg lagde mærke til var, at der stod en masse mennesker på en stor plads, dernæst at der var nogle soldater, der råbte som afsindige, hvad der blev råbt, ved jeg ikke, da jeg endnu ikke havde lært tysk. Jeg lagde også mærke til, at der foran os var et højt rækværk, og at der imellem hver pæl var trukket pigtråd, ligeledes lagde jeg mærke til, at der var et advarselskilt, hvor der var malet et dødningehoved på og en undertekst, hvor der stod: Es wird ohne Anruf sofort scharf geschossen.

Senere skulle jeg komme til at forstå, hvad det betød.

På kommando satte alle disse mennesker sig i bevægelse, vi gik igennem porten, efter ca. en halv time var pladsen tom. Da sidste mand var kommet igennem porten, kom en soldat farende, han var høj og temmelig kraftig og havde et stort modermærke på den ene kind. Da han var lige ud for os, trådte en lille mand ud af vores række, han spurgte åbenbart om et eller andet med det resultat, at soldaten begyndte at slå løs på ham, jeg syntes, det var en underlig måde at behandle mennesker på, men opdagede hurtigt, at det var hverdagskost i lejren.

Et øjeblik efter kom der yderligere to soldater farende, de råbte, at vi skulle følge efter dem. Vi gik tværs over den store plads til vi nåede en barak, her kommanderede de os ind. Derefter fik vi ordre på, at vi skulle lægge alt, hvad vi havde i lommerne, pungene, nøgler, blyanter, fyldepenne, ure osv. i en stor kasse, derefter fik vi ordre til at tage alt vores tøj af og lægge det i en sæk. Da det var overstået, blev vi ført ind i et andet rum. Der stod tre mænd, som var iført noget zebrastribet tøj, de sagde, at vi skulle undersøges for utøj. Derefter klippede de alt vores hår af, både foroven, forneden og under armene, efter dette blev vi sprøjtet med noget hvidt pulver i skridtet, under armene og bagpå, det sved ad helvede til. Da det var overstået, fik vi et hurtigt bad og i næste rum var der udlevering af tøj, som bestod af en skjorte, benklæder, en

jakke, et par grove sokker, et par elendige træsko og en tynd frakke – alt tøjet var zebrastribet. Herefter blev vi ført over i en anden barak, det var karantæneblokken, hvor alle nye fanger blev modtaget, og hvor vi skulle være en uge, det var blok 14.

Vi var dårligt kommet indenfor, før der blev råbt, at vi var en flok elendige barylere, men at vi nok skulle få lært disciplin, om det så skulle bankes ind i hovedet på sådan en flok elendige hunde som os. Efter denne 'velkomst' blev der smidt nogle hvide tøjstrimler på bordet, her skulle vores nummer males på, midt på bordet stod der noget maling og nogle skabeloner til numrene og bogstaverne. Højt råbte den original, at han forlangte, at det blev malet fuldstændig lige på tøjstrimlen ellers ville vi blive nødt til at male det om. Derefter skulle mærket syes på jakke og benklæder, på benklæderne skulle det sidde i højre side og så langt nede, at det kunne ses, når vi stod ret med strakte fingre, på jakken skulle det sidde i venstre side i brysthøjde. Jeg fik nummeret: Dn. 73076. Det gik der ca. et par timer med, da vi var færdige brøede blokføreren, at der skulle trædes an foran barakken, hvor der skulle ekserceres. Det foregik på den måde, at vi skulle stille os op fem og fem. Han råbte som en tosset, at vi skulle stå lige bag hinanden og i en lige række. Derefter kommanderede han os til at løbe rundt på pladsen og i takt – da vi havde løbet rundt en fire-fem omgange, brøede han at vi skulle stå stille.

Nu fik vi en ny ordre, vi skulle ned på hug og i denne stilling skulle vi hoppe rundt. Der var flere, der faldt, og den idiot til blokleder råbte som en vild, at de slapsvanse skulle se at komme op igen. Flere gange om dagen blev vi kaldt ud, og hver gang var det den samme tur: løbe, hoppe i hugstilling og stille op fem og fem i snorlige rækker, det hele foregik under vanvittig råben og skrigen fra bloklederens side.

Således gik den første uge i lejren, hver dag det samme, vi skulle rigtig lære den tyske disciplin at kende - vor herre bevares!

Den første tid i lejren

Efter karantænen blev vi ført over i en anden barak, hvor vi blev indskrevet. I denne barak boede der norske fanger – barakken havde nr. 25. Vi blev spurgt, om vi var faglærte. Jeg fortalte, at jeg

var uddannet maskinarbejder. Det blev noteret ned på et stykke papir, og så skulle jeg træde af.

Efter fire dage fik vi at vide, hvilken arbejdskommando, vi skulle høre til. Jeg skulle sammen med tre andre arbejde på noget der hed K.V.A., det var en fabrik, der lå ca. tyve minutters gang fra lejren.

Jeg skulle møde på et værksted, der havde nr. 8. Jeg var dårligt nok kommet ind ad porten, før en soldat kom farende og skreg om jeg forstod tysk, jeg rystede på hovedet, hvorefter han råbte på en anden fange, og bad ham oversætte. Han spurgte, om jeg kunne arbejde ved en skruestik, og om jeg kunne se på en tegning. Jeg svarede, at det kunne jeg. Jeg fik herefter anvist en plads, det var en almindelig filebænk med en skruestik og en skuffe med forskelligt værktøj. Der gik ikke mange minutter før den soldat, der havde tiltalt mig, da jeg ankom på værkstedet, kom og smed en tegning på bænken. Jeg kiggede lidt på tegningen og så, at jeg skulle lave seks firkantede klodser, som havde målene 42 gange 42 gange 42 mm plus 0,2 minus 0, dette betød, at målet måtte være 2/10 millimeter over, men intet under.

Jeg vidste ikke, hvor jeg skulle få det materiale fra, som var nødvendigt for at lave disse klodser. Men pludselig stod der en fange ved siden af mig, han forklarede, at jeg skulle tage tegningen og gå hen til materialeburet, her skulle jeg bede om det, jeg skulle bruge. Der fik jeg udleveret et stykke stål på ca. en halv meters længde og kunne gå i gang med at fremstille disse klodser. Jeg havde lagt mærke til, at der stod nogle forskellige maskiner på værkstedet, blandt andet en koldsav, så jeg gik hen til saven for at save stålet over i passende stykker. Men jeg havde dårligt spændt stålet fast i maskinen, før jeg hørte en, der råbte stop, det var soldaten, der havde modtaget mig, da jeg ankom på værkstedet om morgenen. Han råbte en hel masse, som jeg ikke forstod. Han kaldte på den fange, der havde oversat for mig. Soldaten sagde noget til ham, som han oversatte. Jeg kunne forstå, at maskinen ikke var til fri afbenyttelse, jeg skulle have spurgt, om jeg måtte bruge den, så i stedet for fik jeg ordre på at bruge en nedstryger. Jeg gik i gang med at save mit stykke stål over i passende stykker, hvorefter jeg begyndte at file dem til, så de fik de rette mål.

Klokken seks fik vi ordre til at stille

os op fem og fem, hvorefter vi blev talt, da det var overstået, kom der nogle soldater, og vi fik ordre til at marchere mod lejren. Det var en lang dag fra klokken fem om morgenen til klokken seks om aftenen.

På vej tilbage til lejren gik der på hver side af kolonnerne vagtsoldater, og hele tiden råbte de, at vi skulle gå i takt, at vi skulle se lige frem og at vi skulle rette hovedet. Da vi nåede lejren, skulle vi stille op på appelpladsen for at blive talt.

Denne gentagne optælling var et kapitel for sig, der var som regel et frygteligt virvar inden dem, der talte os, fik det til at stemme, som regel varede det mindst en halv time, men med jævne mellemrum skete det, at der gik flere timer, inden vi fik lov til at gå til barakkerne. Efter optællingen fik vi aftensmad, den bestod af en humpel rugbrød med en klat syntetisk margarine til, en sjælden gang fik vi desuden et underligt stykke pølse, så det var ikke de store kulinariske oplevelser efter en lang og hård arbejdsdag.

Efter tre-fire dage på værkstedet henvendte den medfange, som havde oversat for mig den første dag sig til mig. Han spurgte, om jeg var interesseret i at blive oplyst om de nærmere forhold i lejren. Jeg sagde, at det ville jeg gerne. Vi præsenterede os for hinanden, han hed Herbert og han fortalte, at han var blevet arresteret i Danmark i april måned i 1941, og at han var kommet til lejren den 28. maj samme år.

Derefter gav han mig nogle råd. Han forklarede bl.a., at når man gik rundt i lejren skulle man ikke slentre, men gå almindeligt og for guds skyld ikke med hænderne i lommen, man skulle lade være med at fløjte eller synge, og så skulle man sørge for at ens tøj sad rigtigt, desuden skulle man undlade at gå med noget i hænderne, og når man mødte en vagtsoldat skulle man tage huen af, stå ret og se lige frem og først bevæge sig igen, når soldaten var tre-fire meter væk. Herbert fortalte også, at der på fabrikken var en værkfører ved navn Schneider. Ham skulle man passe på, da han virkelig var en værre idiot, han talte ikke, at nogen trådte ved siden af reglerne, dette uagtet om det var nye eller gamle fanger. Hvis man skulle spørge Schneider om noget, skulle man huske at stå ret og sige undskyld Hr. Schneider og herefter forklare ham, hvad problemet måtte være. Man skulle også endelig huske at gøre sit arbejde

nøjagtigt som Schneider havde befalet, selvom man syntes, at det kunne være lettere på en anden måde. Det sidste gode råd, Herbert gav mig, var, at han sagde, at jeg skulle skynde mig at få lært noget tysk i en vældig fart.

Selve arbejdet på K.V.A. var egentlig ikke kedeligt, det var noget helt nyt for mig at stå og lave måleværktøj efter tegning og en arbejdsmæssig udfordring. Jeg havde selvfølgelig nogle sproglige problemer, da alle forklaringer selvsagt var på tysk. Så ofte blev jeg nødt til at ty til Herbert for at spørge om råd. Men efterhånden gik det nogenlunde med at forstå, hvad der stod på de forskellige tegninger.

På værkstedet var der foruden værkføreren Hr. Schneider, kaldet 'den sure', en som vi kaldte Napoleon, fordi han altid gik med den ene hånd foran sig ligesom Napoleon, desuden var der en, som vi kaldte for Fyrtojet, da han var temmelig høj. Ham som vi kaldte Napoleon råbte altid efter mig, uvist af hvilken grund. Og det var selvklart ikke noget positivt, han råbte, det var udbrud som: 'se at få lidt fart på', 'lad være med at gå og slentre' og 'ret dig op'. En dag da han skældte mig ud, svarede jeg igen, jeg kom med et par bemærkninger om, hvorfor han altid var efter mig og ud kom også et par danske gloser, jeg kom til at sige, at han var noget af en skør kugle. Han blev helt rød i hovedet af raseri og sagde på pæredansk:

"Hvad fanden bilder du dig ind at svare igen, pas på ellers indberetter jeg dig, og det kan få alvorlige følger". Så jeg måtte nok hellere styre mine udtalelser en anden gang. Jeg kunne jo ikke vide, at Napoleon var sønderjyde.

Røde Kors pakkerne

Sidst i februar 1944 skete der noget glædeligt. En dag da vi kom hjem fra arbejdskommandoen og efter appellen var kommet tilbage til blok 25, stod der en masse papkasser på bordet.

På kasserne var der et stort rødt kors udenpå. Hver pakke var adresseret med navn. Spændte åbnede vi pakkerne og stor var vores glæde, da vi så indholdet i pakkerne, dejlige danske fødevarer såsom ost, marmelade, havregryn, smør, knækbrød, konserves, sukker, tømælk, og andre gode ting, såsom en pakke cigaretter, et par stykker håndsæbe og barbersæbe. Humøret steg nogle grader den dag.

Efter vi havde fået de første Røde

Kors pakker, begyndte de at komme næsten konstant hver måned. I maj måned kom der en sending rugbrød, et dejligt supplement til den frygtelige kost, vi fik i lejren. Senere kom der en sending træskostøvler, det var dejligt at få noget mere bekvemt på fødderne, fremfor de elendige træsko, vi havde fået udleveret ved ankomsten til lejren, de var kun et par flade bunde med noget meget stift overlæder.

Livet i lejren

Dagene i lejren forløb på følgende måde: kl. fem om morgenen ringede den store klokke, det betød, at vi skulle op, og det kom vi, med råb og skrig fra bloklederen, som hed Zimmermann. Han var både lille og hysterisk. Han begyndte hver morgen med at råbe som en tosset, at vi skulle se at få lidt fart på, at vi var nogle dovne hunde, der skulle blive færdige i vaskerummet i en fart. Og ikke alene var han hysterisk, men han ville altid have ret, hvad enten han havde det eller ej. Af denne grund havde han mange opgør med flere af os, sommetider gik bølgerne meget højt. Flere gange truede han med at indberette vedkommende til lejrledelsen, men det blev heldigvis kun ved truslen. Der var virkelig tryk på vaskerummet om morgenen, for vi var ca. 120 mennesker, der skulle på toilettet og vaskes i det samme rum, og dette skulle afvikles indenfor en halv time. Kl. halv seks skulle vi stå foran vores blok for at blive talt af bloklederen. Umiddelbart herefter skulle vi gå ud på den store appelplads, hvor vi blev talt, inden vi skulle på arbejde. Som regel varede appellen om morgenen imellem en halv time og tre kvarter. Når dette var overstået, fik vi ordre på at gå til den arbejdskommando, som vi hørte til. Vi marcherede så igennem porten og videre mod vores arbejdskommando.

Efter arbejdsdagen, som varede til kl. seks, gik vi tilbage til lejren, direkte til appelpladsen for at blive talt, det foregik på samme måde som om morgenen under megen råben og skrigen. Ofte varede disse appeller flere timer.

Julen 1944

Vi nærmede os julen 1944, men dette mærkede man ikke meget til i lejren. Det eneste, der fra lejrens side var blevet gjort, var, at der for enden af appel-

pladsen lige ved siden af galgen var blevet sat et juletræ, typisk tysk...

Den dag det var juleaften, gik vi som sædvanligt på arbejde. Og kom også tilbage til sædvanlig tid, dvs. ved 18-tiden. Da vi trådte ind i barakken fik vi noget af en overraskelse, fra loftet hang der små snore med vattotter i, det skulle ligne sne, og fra loftsbjælkerne hang der små stykker med gran.

Desuden var bordene pyntet med gran og enkelte stearinlys, der var desforuden dækket op med mad fra vores Røde Kors pakker, altså med brød, smør, pølse, sardiner og ost.

Da vi alle var på plads, var der en nordmand, som rejste sig og sagde, at han gerne ville ønske os en glædelig jul og samtidig håbede han, at det ville blive vores sidste jul under så kummerlige forhold.

Han fortalte, at det var ham og nogle kammerater, der havde pyntet op i barakken. Han foreslog, at vi alle skulle synge et par julesalmer 'Glade jul' og 'Det kimer nu til julefest'.

Da vi ikke havde nogle sangbøger, måtte vi synge med så godt, som vi formåede. Da vi havde spist, læste nordmanden Amulf Øverland juleevangeliet.

Denne aften skulle der først være ro i barakken klokken 23, normalt skulle der være ro klokken 22.

Juledag fik vi også lov at sove længe. Vi skulle først op kl. seks, desuden var der denne morgen ingen appel, og vi skulle ikke arbejde! Den eneste fridag om året.

Overførsel til Neuengamme

Først i februar 1945 begyndte rygterne at svirre om, at en svensker ved navn Folke Bernadotte efter sigende skulle være i gang med forhandlinger med selveste Heinrich Himmler.

Bernadottes mål var at få alle skandinaviske fanger overført til Neuengamme, og derfra få dem videre til Sverige.

Vi håbede, at rygtet talte sandt, det ville være dejligt, hvis vi kunne forlade denne frygtelige koncentrationslejr. Vi var optimistiske, og det havde vi vel lov til at være i vores situation.

Da vi nåede sidst i februar, var der nogle, der havde hørt, at rygterne rent faktisk talte sandt, desuden havde de hørt, at overflytningen skulle begynde i marts måned.

Transporten af de skandinaviske fan-

ger fra Sachsenhausen begyndte omkring den 12. marts, og omkring den 30. marts var alle danske og norske fanger blevet samlet i Neuengamme.

Jeg kan huske, at vi kørte med en lidt ældre bus – en af dem med et langt sæde i hver side og med en lang træbænk i midten. Vi sad temmelig trangt, men hvad betød dog det, vi var jo på vej mod friheden!

Måske det var et tilfælde, og det lyder måske mærkeligt, men i denne bus var vi i 19 af de 27, der var ankommet til lejren den 25. november 1943.

Da vi havde kørt omkring en time foreslog Johannes Fosmark, at vi skulle synge: 'Det haver så nyeligen regnet'. Det var ment som en provokation mod den Gestapomand, der var med i bussen, des mere vi sang, jo mere arrig blev han, men han sagde ingenting.

Da vi ankom til Neuengamme, var proceduren den samme som i Sachsenhausen, med råben og skrigen. Vi skulle stille op fem og fem, og derfra skulle vi videre til karantæneblokken, hvor vi skulle aflevere det tøj, vi var ankommet i. Vi blev undersøgt for utøj og blev sprøjtet med et desinfektionsmiddel. I depotet fik vi udleveret et sæt stribet fangetøj, men fik dog lov til at beholde vores fodtøj. Herefter blev vi ført over i en anden blok, hvor vi blev indskrevet og fik et nyt fangenummer. Jeg fik nummer 79185. Til sidst blev vi kommanderet over i en stor rød bygning, hvor alle danske og norske skulle være, indtil vi skulle videre til Sverige.

I Sachsenhausen havde der ikke været særlig rent, men her var der virkelig utroligt snavset. Så vi fik travlt med at gøre rent. Alt det gamle halm, der var i køjerne blev simpelt hen smidt ud, alle køjer, gulve og vægge blev vasket med desinfektionsmiddel, hvor vi fik det fra, ved jeg ikke, men rent blev der.

Der blev en farlig ballade fra lejrkommandantens side, han skabte sig som en tosset, råbte hvad i alverden vi bildte os ind, og hvem der havde givet os tilfaldelse til det vi havde lavet. Han mente, at det vi havde gjort, ville inficere hele lejren. Men vores norske og danske tillidsmand og en dansk og norsk læge fik ham til at forstå, at der ikke var nogen, der kunne bo i et sådant svineri, så resultatet blev at vi fik nye madrasser.

Efter nogle få dages arbejde i Neuengamme fik vi besked på, at vi ikke skulle blive i lejren, og at vi skulle gøre os klar, hvis Røde Kors busserne kom

for at transportere os hjemad. Vi havde derfor en del tid til at gå rundt i lejren for at se på forholdene. En dag var jeg kommet helt over i den gade, hvor sygehuset lå, for enden af sygehuset var krematoriet. Mellem de to bygninger lagde jeg mærke til, at der stod et par store lastvogne med et par presenninger over. Da jeg gik forbi, syntes jeg, at der var en underlig lugt fra vognene. Jeg besluttede mig for at se, hvad der egentlig var i disse vogne. Jeg kravlede op og lettede på presenningen, det var et frygtelig syn, vognen var fuld af døde mennesker, mænd, kvinder og børn lå hulter til bulter imellem hinanden, nogle med tøj på, andre var nøgne. Jeg blev så led ved dette syn, at jeg kastede op og derefter forsvandt jeg i en fart.

Nok var jeg i Sachsenhausen vant til at se døde mennesker hver dag. Vi var vant til at se vognene, der hentede de døde, som lå uden for barakkerne. Men dette syn var anderledes, der var så mange døde på en gang, og måden de ligesom bare var blevet smidt på var også vældig skræmmende. Dette bilde så jeg mange gange efter, at jeg var kommet hjem, men det gik som med alle de andre oplevelser i lejren, de blev gemt, men som jeg altid har sagt, ikke glemte.

De Hvide Busser

Den 21. april hen på eftermiddagen kom der nogle Røde Kors busser for at hente et hold danske og norske fanger til videre transport. Jeg tror, der var fire busser, så vi kom ca. 200 hundrede af sted.

Vi kørte mod Friedrichsruhe, hvor vi ankom hen under aften. Vi stoppede i et skovområde, her kom nogle Røde Kors folk hen og bød os velkommen. De sagde, at hvis vi var tørstige og sultne, kunne vi gå hen til et telt for at få noget at spise og drikke.

Vejret var godt, så vi gik rundt og nød friheden, ingen soldater der råbte og skreg, livet var pludselig herligt.

Søndag den 22. april tidligt om morgenen fik vi ordre til at gøre os klar så hurtigt som muligt, da der var nogle Røde Kors busser på vej til lejren for at hente os. Vi skulle videre mod Danmark. Klokken ca. 8 ankom der seks busser, tre svenske og tre danske. Vi fik at vide, at vi skulle stige på busserne, og umiddelbart efter at de sidste var steget på bussen begyndte vi at køre mod

Danmark. Hen på eftermiddagen passerede vi den danske grænse ved Padborg, der stod flere hundrede mennesker for at modtage os. Da busserne holdt stille, blev der virkelig trængsel, alle ville ind i busserne for at byde os velkommen tilbage til Danmark. Efter et par timer kørte vi videre mod Horsens, vi havde fået at vide, at vi skulle indkvarteres på noget der hed Møgelkjær, her skulle vi være i karantæne nogle dage, inden turen fortsatte til Sverige. Lørdag den 28. april tidligt om morgenen ankom der flere busser til Møgelkjær. De skulle transportere os videre til Sverige. Vi kørte mod Lillebæltsbroen tværs over Fyn mod Nyborg, hvor der blevet gjort holdt ved færgerne.

Her fik jeg den store glæde og overraskelse at møde min søster. Hun mente at have set mig, da busserne kørte igennem Odense, og hun havde fået lov til at køre med en af de andre busser i håb om at nå mig nede ved færgelejet. Vi talte sammen i ca. ti minutter, til færgen gav det velkendte trut, som betød, at den var klar til at sejle. Vi tog afsked med hinanden og sagde på snarligt gensyn, hun skulle selvfølgelig også hilse vores forældre og andre søskende.

Inden færgen nåede Korsør, havde vi hørt, at busserne skulle køre mod Helsingør, derfra skulle vi sejle til Sverige.

Da vi ankom til Helsingborg stod der nogle svenske militærfolk, som tog vel imod os. De førte os over mod nogle store bygninger og ind i en ret stor hal, der stod nogle bænke langs væggen.

Vi satte os ned, og der gik ikke mere end et par minutter, før der kom nogle mænd i hvide kitler. De præsenterede sig som doktor et eller andet, jeg kan ikke huske deres navne, de forklarede, at vi skulle undersøges for smitsomme sygdomme, men først skulle vi i bad. Vi fik at vide, hvor vi skulle gå hen, og at der var der nogle sygeplejersker, der ville hjælpe os og give os nyt tøj.

Efter dette skulle vi køres derhen, hvor vi skulle være indtil krigen var slut.

Det med at få nyt tøj var et kapitel for sig. Vi kom ind i et stort lokale, hvor der hang habitter i lange rækker, og på nogle borde lå der stabler af skjorter, undertøj, strømper, sko, ja selv slips var der. Vi kunne selv vælge, hvad vi ville have af tøj, det var pragtfuldt at få nyt tøj på.

Efterfølgende blev vi indkvarteret på

en skole i en lille by, der hed Barkåkra, den lå et stykke udenfor Helsingborg. Her stod der et par mænd og tre-fire piger i hvide kitler. De bød os hjertelig velkommen, da vi steg ud af bussen.

Det var noget af en omvæltning for os at komme i seng, tænk en seng med dyner, lagner, hovedpuder og så en rigtig madras, det var ligesom en drøm. Det varede noget, inden vi faldt i søvn.

Vi lå og talte om det, der var sket i de sidste par dage. Jeg tror klokken var mindst to, inden der var ro på sovesalen. Ved nitiden søndag morgen vågnede vi ved, at en af kammeraterne brølede: 'Aufstehen meine Herren' på samme måde, som vi vant til i lejren. Men han undskyldte i samme åndedræt og sagde, at det bare var for sjov. Vi morede os lidt over hans skøre ide.

Stille og roligt stod vi op, gik ned i kælderen, hvor der var baderum. Efter morgenbadet klædte vi os på, for derefter at gå op i spisesalen, hvor der var dækket op til morgenmad. Der var næsten alt, brød af forskellige slags, smør, ost, pålæg marmelade, havregryn, kaffe, te, mælk osv. Vi satte os ned omkring bordet, der var masser af plads, det var noget andet end i lejren, hvor vi havde siddet som sild i en tønde.

De næste par dage gik stille og roligt, jeg tror, at alle nød vores genfundne frihed. Tænk at vi pludselig kunne gøre næsten, hvad der passede os, uden at der var nogen, som råbte og skreg ad os.

Den 4. maj om aftenen hørte vi i radioen, at tyskerne havde overgivet sig, og stor var glæden ved at høre dette dejlige budskab. Der blev dækket op til fint kaffebord. Snakken gik frem og tilbage, men det gentagne tema var krigens afslutning, og hvornår vi kunne komme hjem.

Tirsdag den 8. maj om aftenen fik vi besked på, at vi skulle hjem den følgende dag.

På dette tidspunkt må der være gået en klap ned, for jeg kan overhovedet ikke huske, hvordan jeg kom fra Sverige tilbage til Danmark.

Det eneste, der står klart er, at jeg tidligt torsdag morgen stod på Københavns Hovedbanegård, hvor vi fik besked på, at der var et særtog, som kørte mod Fyn og Jylland. Klokken halv elleve stod vi på Odense Banegård, og endelig var jeg en fri mand efter 570 dage i fangenskab fra den 18. oktober 1943 til den 10. maj 1945.

Bernadottegården i Roskilde holdt 31 års fødselsdag

Bernadottegården i Roskilde har fødselsdag på en vigtig dato – nemlig d. 29. august. Denne dato er ikke valgt ved en tilfældighed.

Fødselsdagen bliver altid fejret, og dagen begynder med en højtidelighed ude ved Folke Bernadottes Mindesten og -eg.

I år fyldte Bernadottegården 31 år, og traditionerne blev ikke fraveget.

Kl. 10.00 satte Kaj Christensen – beboer i Bernadotteparken og tidl. redaktør af Modstandskampen – blomster i den ring, der sidder i muren ved Blok 4 ved siden af relieffet af Folke Bernadotte. Dette gør vi på alle mærkedagene fra krigens tid for at mindes og huske den store rolle, som Folke Bernadotte spillede for hjemtransporten af fangerne fra de tyske KZ-lejre.

Kl. 11.00 mødtes vi – ca. 60 personer – beboere, daghjemsbrugere, personale og venner af huset ved mindesten og eg. Fanen blev ført ud, John Sønderkov var fanebærer, Per Johansen fanevagt.

Efter at have sunget Kaj Munks dejlige sang: "Den blå anemone" blev ordet givet til fhv. lektor Poul Kildemoes. Poul holdt en god og stærk tale, hvor han talte om den store betydning d. 29. august 1943 havde for Danmark.

"Det der skete denne dag, var jo grundlaget for, at Danmark 4. maj 1945 blev betragtet som en allieret. 29. august 1943 var grunden til, at 4. maj 1945 blev en lykkes dag – lysets dag", sagde Poul Kildemoes.

Poul nævnte en række vigtige begivenheder: Redningsaktionen for de 6000 jøder, mordet på Kaj Munk, henrettelsen af Svend Paludan Møller, Hvidstensgruppen – den meget aktive sabotagegruppe blev taget d. 11. marts 1944 – 8 mand blev henrettet i Ryvangen d. 28. juni 1944.

Mordet på 11 modstandsfolk ved Rørup mellem Roskilde og Ringsted, besættelsesmagtens brudte løfter om Frøslevlejrens rolle og de efterfølgende fangetransporter til tyske KZ-lejre fra 15. september 1944.

Poul Kildemoes sluttede sin tale med at bekymre sig om Bernadottegården. "Hvad skal der ske med dette hus, om 9 år, om 19 år. Når modstandsfolkene ikke længere er her mere, husker politikerne så på de forpligtelser, der følger med at have en institution, der hedder Bernadottegården?"

For at markere det store ønske om en lang og god fremtid for vores Bernadottegård, foreslog Poul, at hele forsamlingen udråbte et "leve Bernadottegården" efterfulgt af 3 lange og 3 korte hurraråb.

Vi sang derefter "En lærke letted", hvorefter Erik Christensen lagde en buket for Bernadottegården, og Arthur Poulsen lagde en buket for Bernadottegårdens Venner.

Vi sluttede af med en dansk sang, før fanen atter førtes ud, og forsamlingen gik ind til festligt dækkede borde i blok 4.

Menuen var hamburgerryg m. gulerødder, st. spinat og stikkelsbærgrod m. fløde. Vi sluttede af med kaffe og chokolade.

Folk hyggede sig, der blev holdt taler. Undertegnede holdt en kort fødselsdagstale. Denne udløste hurtigt en talerrække, hvor 5 beboere og brugere gerne ville gratulere med fødselsdagen, og fortælle om ting der var vigtige at få givet videre: Om krigssejlerens situation fra april 1939, den betydning 29. august 1943 havde, og situationen til befrielsen. Om den dårlige økonomi der er i ældreområdet i Roskilde, og den betydning det har for brugerne, om tilfredse mennesker, der ser glæden i hverdagen, selv om denne ikke altid er lige lys. En bruger foreslog en indsamling til Bernadottegården – dette indbragte 1.750,- kr.

Else Drejer introducerede dagens underholdning: Pia Kloster og hendes guitarist, der på fremragende vis underholdt hele selskabet. Flere par var på dansegulvet, og det var noget man kunne bruge.

Vi sluttede – sædvanen tro – med sammen at synge sangen "De nære ting", før folk begyndte at sive hjem - mange for at få en forsinket middagslur.

Det var igen slut på en dejlig dag.

*Emmy Reitoft
KZ-sygeplejerske*



Poul Kildemoes holder talen ved stenen.



Erik Kragelund holder tale i blok 4.



Erik Christensen holder tale i blok 4.

A/S-gruppen fra Randers

Den 29. juni, årsdagen for Hvidstensgruppens henrettelse, var Gestapofangerne, Randers, i Hvidsten, hvor de lagde en krans ved mindesmærket.

Ved det efterfølgende kaffebord på Hvidsten Kro gik snakken om "den gang".

Hvidstensgruppens nedkastningsplads på Blicher Hede lå tæt på Kåtrup Hede ved Asferg, hvor A/S-gruppen fra Randers havde deres nedkastningsplads. I kaffebordet deltog tre medlemmer fra denne gruppe, og snakken gik om deres oplevelser under Besættelsen.

A/S-gruppen var en af de få grupper, som deltog både i våbenedkastninger samt fabriks- og jernbanesabotager. Da gruppen ikke var så stor, lykkedes det at finde nogle flere folk, som kun hjalp ved nedkastningerne.

Når kodeordet "Lukas" blev nævnt i BBC, skulle folkene være på Kåtrup Hede mellem kl. 22 og 2 nat. De måtte højst cykle to sammen og skulle skifte deres ruter fra gang til gang for at minimere risikoen. De første fire mand sikrede området og var efterfølgende vagtposter, der med et fløjtesignal identificerede resten af gruppen.

Alle vidste, hvad deres opgave var, og hvornår der skulle tændes lys, så de britiske flyvere kunne se, hvor de skulle kaste deres last. Det var ikke altid, containerne med våben ramte plet, og så måtte folkene slide ekstra hårdt for at rykke faldskærmene fri af træerne.



Ved kransenedlægnngen i Hvidsten ses fra venstre Aksel Sørensen, Egon Thomassen, Martha Sørensen og Ebba Hjortshøj.

Derfra skulle containerne gemmes i et depot til næste dag, hvor indholdet skulle fordeles til nogle andre depoter i byen. Containerne blev smidt i nogle moser i nærheden med faldskærmene indeni.

På et tidspunkt skulle nogle våben transporteres med skibet "Albatros" til Kolding, hvor de skulle fordeles mellem andre grupper i Jylland. I Randers havn lå der nogle ministrygere til reparation under skarp bevogtning af tyske soldater. Erfaringen viste, at jo mere åbenlyst man arbejdede, jo min-

dre mistænksomme var tyskerne. Så "Albatros" blev lagt imellem de tyske både og lastet der. På et tidspunkt hjalp de tyske vagter med at bære nogle kasser, så det var med at have gode nerver...

I Kolding gik det desværre galt, og tyskerne konfiskerede våbnene, men det er en anden historie.

Det var en farlig tid at leve i, og for mange af dem, der deltog, har oplevelserne sat sig i deres sind, så de aldrig glemmer det.

Marion Jensen

Flovere at være dansker i 2007

Kunne vi ikke – én gang for alle – blive forskånet for at se danske frihedskæmpere blive sammenlignet med terrorister og oprørsgrupper? Det afslører en total uvidenhed om de faktiske forhold i Danmark under Besættelsen og en udpræget mangel på dømmekraft.

I 2000 var der 1038 danskere, der skrev under på, at de var flove over at være danskere på grund af vores måde at behandle indvandrere på. Er der

ikke snarere grund til at være flov over, at der i dag er både danskere og indvandrere, der skamløst sammenlignes danske sabotagegrupper, som altid søgte at undgå tab af menneskeliv, med muslimske oprørsgrupper, hvis vejsidebomber kun har til formål at dræbe så mange som muligt?

Og er det ikke også flovt, at der er danskere, der har kaldt de danske soldater i Irak en besættelsesmagt og nedvurderet deres tilstedeværelse og ind-

sats? Det er en hån mod dem, der satte livet til i tjenesten.

Men det er selvfølgelig også nemmere og mere risikofrit at sidde hjemme i den overpolstrede med fjernbetjeningen som eneste våben og lade andre kæmpe for sandhed og ret.

Det var Kaj Munk, der sagde: "Danskere vil ikke have sandhed – de vil have sofa".

Kamma Ankjæro

Overgivelse af Frøslevlejren 1945

En Frøslev-fanges spontanskildringer den 5. maj 1945

Tyskerne skulle overlevere lejren til den danske modstandsbevægelse kl. 12 den 5. maj. Det var både interessant og respektgivende at opleve den tyske grundighed.

"Los, los, los – noch bestimmen wir" brølede en tysker. Ti sekunder før kl. 12.00 krængede han gevær-remmen af skulderen og gav geværet til en dansk officer med ordene "Jetzt bin Ich Häftling!" – Nu er jeg fange! Det skete i gensidig gemytlighed, fordi de fleste af vi fanger havde et godt forhold til de venlige, ofte ældre vagt-tyskere, som for længst havde fået nok af nazismen.

Der var dog også yngre tyskere, der ikke følte sig som nedkæmpede nazister. De var farlige, ja livsfarlige! F.eks. blev vi eks-fanger sat til at tømme lastbiler fyldt med geværer, maskinpistoler, tasker, bæltter og remme, som tyskerne havde læsset på i et totalt rod og virvar. I rodet kunne der også være håndgranater, dvs. tyske granater med træskaft og en sprængdåse. En kapsel i bunden af skaffet blev skruet af, man trak i en snor i skaffet, og efter ca. 10 sekunder eksploderede granaten og dræbte alle i en radius på 2-3 meter. Sådanne granater måtte fjernes meget forsigtigt.

Flere gange oplevede jeg, at bundkapslen var skruet af, og snoren med en trækkugle bevidst var viklet omkring våben eller andre genstande. Ved uforsigtighed kunne et let træk nemt udløse granaten, og lå den sammen med andre granater kunne der opstå en voldsom eksplosion med mange dræbte. Da alle blev omhyggeligt instrueret, skete der heldigvis ingen ulykker, så vidt jeg ved. Der kan dog være sket ulykker andre steder i landet, for det var et enormt oprydningsarbejde, som modstandsbevægelsen deltog i efter den tyske besættelses ophør.

Men ret skal være ret, og når vi nu skulle besættes, bør vi indrømme, at tyskerne i Danmark for det meste viste sig som "kultiverede" besættere. På grund af mørkelægningen var gaderne kulsorte. Derfor kunne det hælde, at vi

faldt ind mod tyske soldater på gaden. Men vi var ikke bange, sagde kvinderne. Tyskerne forsøgte aldrig nogen form for tilnærmelser. Deres disciplin var jernhård. En gang beklagede den tyske overkommando i Århus, at en tysk soldat på gaden havde gjort tilnærmelser til en dansk kvinde. Det skulle ikke gentage sig! Nederst i meddelelsen stod, at "henrettelsen har fundet sted". Om det var virkelighed eller mest for at skræmme vides ikke – jeg håber det sidste var tilfældet.

Det tangerer de såkaldte "tysker-tøse", som frivilligt "faldt mod tyske soldater". Er der forsket nok omkring dem efter krigen? For egentlig var det jo unge mennesker, som fulgte deres hjerters stemmer på trods af nationalitet og politik. Mange tyskere tog deres kærester med til Tyskland og gav dem et godt liv med børn, familie, hus, bil osv. – Igen tysk pålidelighed og grundighed!

Som afslutning en "tabu-fokusering" for dem som tør høre sandheden: Det var englænderne som fik tyskerne til Danmark og Norge!

I et dokument siger Winston Churchill: "Norge skal angribes... ligegyldigt om det bliver af os eller af tyskerne! Bedst er en frontlinie mellem Bergen og Stockholm." Dette for at binde en million tyskere i Norge, som Hitler så manglede ved forsøg på invasion i England to måneder senere. Danmark blev så bare "trædestenen" for angrebet på Norge, som Churchill udløste med fiktive små-angreb mod Nordnorge. En genistreg – eller hvad?

David Harleyson



Ved Alfred Andersen
Bregnevej 7,2,4
5229 Odense SØ
tlf. 6611 5869

- 85 år 23. oktober
Rota Bunger
Granvej 1, Falsled
5642 Millinge
25. oktober
Valdemar Petersen
Dannersvej 3, 6000 Kolding
29. oktober
Egil B. Petersen
Revvej 16 d, 4220 Korsør
28. november
Aksel Sørensen
Vinterlevvej 63, 8370 Hadsten
10. december
Knud Oluf Hansen
Adelgade 10, stue 4
8900 Randers
23. december
Elly Knudsen
Ørbækvej 50
5700 Svendborg
27. december
Viggo Stærmose Christensen
Kongensgade 10
8700 Horsens
- 80 år 12. oktober
Ole Martinussen
Bruuns Alle 20
5700 Svendborg
- 75 år 13. september
Tove Hornshøj Jensen
Gl. Hestehauge 3 b
5700 Svendborg
- 60 år 16. december
Kirsten Kroer Tranborg
Bertram Knudsens Vej 136
6000 Kolding

Returneres ved varig
adresseændring til:
Anne M. Olsen
Ternevej 39, Snestrup
5210 Odense N.V.

1133
Asta Dahl
Anemonevej 17
4000 Roskilde



ADRESSELISTE

ERHVERVSHÆMMEDE FRA FRIHEDSKAMPEN

Esbjerg afd.: Fmd.: Gerth Andersen,
Højtoftevej 2, 6700 Esbjerg, tlf. 75 13 28 40.
Kontor: Gammel Fritidscenter,
Grønnevangsvej (ved Østerbycentret),
6700 Esbjerg. Åbent hver onsdag 14-17.

Odense afd.: Fmd.: Henry Jensen,
Strynøgade 14, 5000 Odense C, tlf. 65 90 32 02
Kass.: Alfred Andersen, Bregnevej 7,
5220 Odense SØ, tlf. 66 11 58 69.

Omegnsafdelingen:

Sydkajen 4.1.th, 3600 Frederikssund,
tlf 45 87 54 98
Fmd.: Eigil Skov Jørgensen, Strandvej 35,
Kulhus, 3630 Jægerspris, tlf. 47 53 02 48,
giro 8011788, sociale sager

Sjællands afd.:

Fmd.: Mogens Henrik Nielsen, Nystedvej 14,
Veddelev, 4000 Roskilde, tlf. 46 75 77 13
Kass.: Harry Henriksen, Sennepsmarken 11,
3000 Espergærde

Sydfyns afd.: Fmd.: Mogens Sand,
Nordlysparken 35C, Wandallsvej,
5700 Svendborg, tlf. 62 21 64 05

Sydøstjysk afd.: Fmd.: Kaj Eilertsen,
Chr. VII Vej 14, 6070 Christiansfeld,
tlf. 74 56 22 90.

Kasserer: Birgit Lund,
Skovparken 76 B, 6000 Kolding,
tlf. 75 53 73 53.

Kontor: Vendersgade 28
Åbent tirsdag 14-16

Århus afd.:

Kontaktperson: Bruno Bøtker,
Palludan-Møllers Vej 63,2 TH
8210 Århus V
tlf. 86 10 28 48

ALLIEREDE KRIGSSEJLERES VETERANFORENING

Fmd.: Else Lizier, Tårnvej 20, 2610 Rødovre,
tlf. 36 70 03 68
Kass.: Erik Qvist, Udsigten 16, 4220 Korsør,
tlf. 58 37 78 06

ODENSE HISTORIE 1940-45

Brandts Passage 15,1.tv
5000 Odense C, tlf. 66194045
Åbent d.1.lørdag i måneden kl.13-16

DACHAU-KLUBBEN

Fmd.: John Nielsen, Margrethesvej 28, Ejby,
4070 Kirke Hyllinge, tlf. 46 40 50 87
Giro: 87 446 867

FORENINGEN AF GESTAPOFANGER FRA BESÆTTELSEN

Fmd.: Jørn Jensen, Parkallé 261, 2605 Brøndby,
tlf. 43 96 35 18
Kass.: Salle Fischermann, Toftekærsvvej 28 C,
2820 Gentofte, tlf. 39 65 89 90

FRIHEDSKAMPENS VETERANER

Fmd.: Jørgen H. Barfod,
Ved Fortunen 10, 2800 Kgs. Lyngby,
tlf. 45 87 22 54.
Næstfmd.: Eigil Skov Jørgensen (Foss),
Strandvej 35, Kulhuse, 3630 Jægerspris,
tlf. 47 53 02 48.
Kasserer: Bent Nielsen,
Strandjægervej 78, 2791 Dragør,
tlf. 32 53 07 16.

GESTAPOFANGERNE RANDERS

Fmd.: Ebba Hjortshøj,
Hermann Stillingsvej 17, 8900 Randers
Kass.: Marion Jensen, Stadfeldtsvej 12,
8900 Randers, tlf. 20 22 59 54, giro 663 8961

HANNOVER-STÖCKEN

Fmd.: Peter Møller Madsen, H.H. Kochsvej 4,
Blok 2, værl. 240, 4000 Roskilde, tlf. 36 16 60 98
Kass.: Carl Adolf Sørensen, Egernvej 24,
8270 Højbjerg, tlf. 86 27 23 47

HORSERØD STUTTHOF-FORENINGEN

Fmd.: Anton Nielsen,
Møllevej 17, 3650 Ølstykke, tlf. 47 17 90 69
Kass.: Bodil Enoch, Brøndbyøster Torv 51
5.th., 2605 Brøndby, tlf. 36 75 45 94

KRIGSSEJLERGRUPPEN 1939-1945

Bent Ørberg og Bjørg Vitnes,
Torvegade 64, 3. & 4. tv., 1400 Kbh. K,
tlf. 32 95 22 06/32 95 55 04

VENNEKREDSEN I DANMARK

for KZ Neungamme
Fmd. Helle Sørensen
Hornemansgade 42, 3. tv,
2100 København Ø. Tlf. 5918 6689
Kass: Cornelius Olsen, Gammelgårds Alle 111,
2665 Vallensbæk Strand, tlf. 4354 7836
Giro 807.3481

SACHSENHAUSEN-FORENINGEN

Fmd.: Peder Søgård, Reedtzholmvej 114,
4736 Karrebæksminde, tlf. / fax 55 44 10 32
E-post: pse17@dadlnet.dk

THERESIENSTADT-FORENINGEN

Fmd.: Birgit Krasnik Fischermann, Gl. Vartov
Vej 29, 2. tv., 2900 Hellerup, tlf. 39 62 83 55
Kass.: Michael Fingeret, Herman Triers Plads
2, 1631 Kbh. V, tlf. 35 37 11 21

FORH. KONTORCHEF I FRIHEDSFONDEN

Anna-Lise Clausen, Præstefælledvej 67,
2770 Kastrup, tlf. 32 51 50 13

ARBEJDSKADESTYRELSEN

Æbeløgade 1, Postboks 3000, 2100 Kbh. Ø,
tlf. 39 17 77 00, fax 39 17 77 11

AMICALE INTERNATIONALE DE NEUENGAMME (AIN)

Vicepræsident Ernst Nielsen,
Sofielunden 14, 2600 Glostrup

FÉDÉRATION INTERNATIONALE DES RÉSISTANTS, DANMARK (FIR)

Anton Nielsen, Møllevej 17,
3650 Ølstykke, tlf. 47 17 90 69

BERNADOTTEGÅRDEN

Bernadottégården 94, 9560 Hadsund,
tlf. 96 53 13 50

BERNADOTTEGÅRDEN

H.H. Kochsvej 4, Himmelev, 4000 Roskilde,
tlf. 46 31 60 00

MINDELUNDEN RYVANGEN

Tuborgvej 33, 2900 Hellerup, tlf. 39 62 14 67.

BANGSBO MUSEUM

9900 Frederikshavn, tlf. 98 42 31 11.

FRIHEDSMUSEET

Churchillparken 7, 1263 København,
tlf. 33 13 77 14.

MUSEET FOR FRØSLEVLEJREN

Lejrvejen 83, Frøslev, 6330 Padborg,
tlf. 74 67 65 57.

MUSEET PÅ KOLDINGHUS

Postboks 91, 6000 Kolding, tlf. 76 33 81 99.
Åbent kl. 10-17.

HORSERØDLEJRENS MUSEUM

Esrumvej 367, 3000 Helsingør. Åbent søndag,
tirsdag og torsdag kl. 11-15.

BESÆTTELSESMUSEET I ÅRHUS 1940-45

Mathilde Fibigers Have 2 (v/ Domkirken)
8000 Århus C, tlf. 86 18 42 77, fax 86 18 42 83
Fond reg. nr.: 12844

HISTORISK SAMLING FRA BESÆTTELSESTIDEN,

Niels Bohrs Alle 9, 6700 Esbjerg
Åbent tirsdag kl. 10-12 og torsdag kl. 10-18.

FERIEMULIGHEDER:

Anholt: Ejers af De Erhvervshæmmede.
12 senge. Adresse: 4. Maj-huset, 8582 Anholt
by.
Henvendelse til Birthe Fuglsang,
Strandbakkevej 28, 8250 Egå, tlf. 86 22 40 46.
Ansøgning om ophold i højsæsonen skriftlig
senest den 1. februar.

FRØSLEVLEJRENS MUSEUM

Lejrvejen 83, 6330 Padborg
tlf. 7467 6557